

Rahanpesulain kokonaisuudistus ja sen vaikutukset tilin- tarkastajan työhön

Jenna Virén

Tekijä Jenna Virén	
Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma, laskentatoimi	
Raportin/Opinnäytetyön nimi Rahanpesulain kokonaisuudistus ja sen vaikutukset tilintarkastajan työhön	Sivu- ja liitesivumäärä 53 + 7
<p>Opinnäytetyön aiheena on rahanpesulain kokonaisuudistus 2017 ja sen vaikutukset tilintarkastajien työhön. Rahanpesua ja terrorismin rahoittamista pyritään estämään sekä kansainvälisellä että kansallisella lainsäädännöllä. Rahanpesusta säädetään Euroopan parlamentin ja neuvoston rahanpesudirektiivillä sekä lailla rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä. Uusi rahanpesulaki tuli voimaan 3. heinäkuuta 2017. Työn tavoitteena on tutkia rahanpesulain muutoksia ja selvittää miten kokonaisuudistus on vaikuttanut tilintarkastajien työhön.</p> <p>Euroopan parlamentti ja neuvosto ja asettivat niin sanotun neljännen rahanpesudirektiivin, joka kumosi aiemmin asetetut kolmannen rahanpesudirektiivin sekä täytäntöönpanodirektiivin. Tämän lisäksi asetettiin myös toinen maksajan tiedot –asetus, joka korvasi aiemman maksajan tiedot –asetuksen. Näiden asetusten myötä myös Suomen rahanpesulainsäädäntö uudistui. Lain keskeisimpiä velvoitteita on riskiperusteisuuden korostaminen, jonka myötä ilmoitusvelvollisten tulee päivittää laatimaansa riskiarviota säännöllisesti. Tämän lisäksi kaupparekisterin yhteyteen tullaan perustamaan julkinen rekisteri tosiasiallisista edunsaajista.</p> <p>Tilintarkastajat ovat lain määrittelemiä ilmoitusvelvollisia toimijoita, joiden velvollisuus on noudattaa lain määrittelemiä velvoitteita asiakkaan tuntemiseksi ja asiakassuhteen sekä liiketoimien seuraamiseksi. Rahanpesulaki velvoittaa tilintarkastajat laatimaan toiminnastaan riskiarvion ja päivittämään sitä säännöllisesti, tuntemaan asiakkaansa, järjestämään jatkuvaa seurantaa asiakkaan toiminnasta, ilmoittamaan epäilyttävästä liiketoimesta tai terrorismin rahoittamisen epäilystä ja huolehtimaan siitä, että työntekijät saavat koulutuksen rahanpesulainsäädännön noudattamisen varmistamiseksi.</p> <p>Työn tulosten perusteella merkittävimmät muutokset tilintarkastajien kannalta ovat riskiperusteinen lähestymistapa ja lisääntyneet sanktiot. Tutkimustulosten perusteella lakiuudistus on vaikuttanut pääasiassa tilintarkastusprosessin alkuvaiheeseen, jossa jo ennen toimeksianton hyväksymistä on suoritettava hidas ja byrokraattinen prosessi. Toimeksiantoa ei voi hyväksyä ennen kuin asiakkaalle on tehty riskiarvio ja asiakas on tunnistettu. Laki vaatii tilintarkastajia tekemään asiakkailleen myös jatkuvaa seurantaa, joka tutkimustulosten perusteella koetaan haasteellisena toteuttaa. Kokonaisuudessaan lakiuudistuksen tuomat muutokset koetaan tutkimuksen mukaan tilintarkastajien keskuudessa työläinä ja raskaina.</p> <p>Lopputuloksena saatiin melko kattava kuva siitä, miten rahanpesulaki on muuttunut ja miten uudistukset ovat vaikuttaneet tilintarkastuksen prosesseihin ja etenkin tilintarkastajien jokapäiväiseen työhön.</p>	
Asiasanat Rahanpesu, kokonaisuudistus, tilintarkastus, neljäs rahanpesudirektiivi	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuksen tavoite	2
1.2	Tutkimusmetodin valinta	2
2	Rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen	4
2.1	Rahanpesun historia	4
2.2	Mitä on rahanpesu?	6
2.3	Rahanpesun tekemuotoja	6
2.4	Rahanpesun vaiheet	7
2.4.1	Sijoittaminen – Placement	7
2.4.2	Harhauttaminen – Layering	8
2.4.3	Palauttaminen - Integration	9
2.5	Rahanpesun torjunta	9
2.5.1	Yhdistyneet kansakunnat ja Euroopan Unioni	10
2.5.2	Financial Action Task Force	11
2.5.3	Rahanpesun selvittelykeskus	12
2.5.4	Ilmoitusvelvolliset ja valvonta	13
2.6	Terrorismin rahoittaminen	15
3	Oikeudellinen viitekehys	17
3.1	Euroopan Unionin sääntely	17
3.1.1	Rahanpesudirektiivit ja maksajan tiedot -asetus	17
3.1.2	Neljäs rahanpesudirektiivi	19
3.1.3	Toinen maksajan tiedot –asetus	20
3.2	Suomen kansallinen lainsäädäntö ja rahanpesulain muutokset	21
3.2.1	Riskiperusteinen lähestymistapa ja riskiarvio	21
3.2.2	Poliittisesti vaikutusvaltaiset henkilöt	22
3.2.3	Tosiasiallisten edunsaajien tietojen rekisteröinti	22
3.2.4	Rahanpesun valvontarekisteri	23
3.2.5	Hallinnolliset sanktiot	24
4	Tilintarkastajan velvollisuudet	26
4.1	Asiakkaan tuntemisvelvollisuus	26
4.1.1	Riskiperusteinen arviointi	27
4.1.2	Yksinkertaistettu ja tehostettu tuntemisvelvollisuus	28
4.1.3	Selonotto- ja huolellisuusvelvollisuus	30
4.2	Ilmoitusvelvollisuus ja salassapitovelvollisuus	31
4.2.1	Ilmoitusvelvollisuus	31
4.2.2	Salassapitovelvollisuus	31
5	Rahanpesulain uudistuksen vaikutukset tilintarkastajan työssä	32

5.1	Tutkimuksen suunnittelu ja toteutus	32
5.2	Kyselyn kysymykset	33
6	Tutkimuksen tulokset	35
6.1	Tärkeimmät muutokset	36
6.2	Lain yksityiskohtaiset veloitteet ja niiden vaikutus	39
6.3	Uudistuksen merkitys tilintarkastuksessa	43
7	Pohdinta	50
7.1	Yhteenveto ja johtopäätökset	50
7.2	Opinnäytetyön luotettavuus ja oma oppiminen	51
	Lähteet	54
	Liitteet	59
	Liite 1. Kyselyn rakenne ja kysymykset	59

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä käsitellään uudistunutta lakia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja sitä, minkälaisia muutoksia lakiin on tullut ja miten nämä muutokset ovat vaikuttaneet tilintarkastukseen ja tilintarkastajien työhön.

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017) tunnetaan myöskin nimellä rahanpesulaki. Lain avulla pyritään estämään rahanpesua ja terrorismin rahoittamista sekä edistämään tällaisen toiminnan paljastamista. Suomen tasavallan presidentti vahvisti 28.6.2017 uuden lain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. Laki astui voimaan 3.7.2017 ja kumosi vanhan vuonna 2008 voimaan tulleen lain. Uuden lain myötä pantiin täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi eli niin sanottu neljäs rahanpesudirektiivi, joka koskee rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä. (AVI 2017a)

Suomen poliisin mukaan rahanpesu on toimintaa, jossa rikoksella hankitun rahan alkuperä pyritään häivyttämään ja saamaan se näyttämään lailliselta. Keskeistä rahanpesussa on rikoksella hankitun omaisuuden peitteleminen. (Poliisi 2017.) Rahanpesua edeltää aina esirikos, jonka avulla varat on hankittu (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 6). Toisin sanoen rahanpesulla pyritään salaamaan tämä rahanpesua edeltänyt esirikos.

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017) (myöhemmin rahanpesulaki) määrittelee rahanpesun toiminnaksi, jossa otetaan vastaan, käytetään, muunnetaan, luovutetaan, siirretään, välitetään tai pidetään hallussa rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laitoman alkuperän tai avustaakseen rikoksentekeijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraukset. Rahanpesutoiminnasta tuomitaan sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen.

Rahanpesulainsäädännöllä pyritään torjumaan rahanpesua ja terrorismin rahoittamista sekä kansainvälisesti että kansallisesti. Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskus on torjunnasta vastaava viranomainen. Torjunnassa avainasemassa ovat kuitenkin ilmoitusvelvolliset kuten pankit ja tilintarkastajat. Näillä elinkeinonharjoittajilla on normaalin toimintansa puitteissa mahdollisuus havaita rahanpesua, tai heitä arvellaan voitavan käyttää hyväksi rahanpesussa. Kyseessä olevien tahojen on ilmoitettava epäilyttävästä liiketoiminnasta rahanpesun selvittelykeskukselle. (Poliisi 2017.)

Rahanpesulaki asettaa useita velvoitteita tilintarkastajille. Tärkeimpänä veloitteena tilintarkastajilla lienee asiakkaan tunteminen sekä riskiarvion laatiminen. Lisäksi tilintarkastajilla on huolellisuusvelvollisuus, ja kaikista epäilyttävistä liiketoimista on tehtävä ilmoitus.

Opinnäytetyö alkaa teoriaosuudella, jossa käsitellään rahanpesua, terrorismin rahoittamista, rahanpesulainsäädäntöä sekä Euroopan Unionin antamia asetuksia, joilla on ollut keskeinen rooli rahanpesulain kokonaisuudistuksessa, ja ennen kaikkea lain asettamia velvollisuuksia tilintarkastajille. Teoriaosuuden jälkeen seuraa työn empiirinen osuus. Opinnäytetyön lopussa on työn pohdintaosio sekä johtopäätökset.

1.1 Tutkimuksen tavoite

Tässä opinnäytetyössä keskitytään rahanpesulain vuoden 2017 kokonaisuudistukseen ja siihen miten kokonaisuudistus on vaikuttanut tilintarkastajien työhön. Tavoitteena on tutkia ja selvittää lain muutokset sekä miten kokonaisuudistus 2017 on vaikuttanut tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen työhön sekä tilintarkastuksen prosesseihin.

Opinnäytetyössä vastataan seuraaviin kysymyksiin:

- Miten laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä on uudistunut?
- Minkälaisia velvoitteita rahanpesulaki asettaa tilintarkastajille?
- Minkälaiset vaikutukset uudistuneella rahanpesulailla on tilintarkastajan työhön?
- Mitä tilintarkastajan pitää ottaa työssään huomioon uudistuneen lain myötä?

Tutkimukseen saadaan tietoa viranomaisten ja muiden asiantuntijoiden laatimista kirjallisista lähteistä sekä laaditun kyselyn avulla saaduista asiantuntijoiden vastauksista. Tutkimusmetodin valintaa käydään tarkemmin läpi seuraavassa kappaleessa.

1.2 Tutkimusmetodin valinta

Tutkimus suoritetaan kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimustyönä ilman ulkopuolista toimeksiantajaa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohderyhmän henkilöt saavat vastata melko vapaamuotoisesti aihealueeseen liittyvistä kokemuksista ja mielipiteistä. (Tilastokeskus 2018a) Kvalitatiivisen menetelmän tukena tutkimustyössä käytetään myös kvantitatiivisia eli määrällisiä menetelmiä, jossa tutkimus tulkitsee ilmiöitä numeerisilla mittausmenetelmillä. (Tilastokeskus 2018b)

Empiiristä osiota varten laaditaan kysely, joka lähetetään erään tilintarkastusyhteisön asiantuntijoille. Asiantuntijat koostuvat Patentti- ja rekisterihallituksen eli PRH:n auktorisoiduista tilintarkastajista, joilla on joko HT- tai KHT- tilintarkastajan pätevyys. Kysely koostuu

sekä monivalintakysymyksistä että avoimista kysymyksistä, joihin asiantuntijat saavat vastata vapaamuotoisesti. Kyselyn avulla saadaan sellaista tietoa, jota ei saada viranomaislähteistä, sillä kyselyllä tähdätään kohderyhmän henkilöiden henkilökohtaisiin kokemuksiin ja mielipiteisiin.

2 Rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen

Rahanpesun kriminalisoinnin juurien sanotaan olevan Yhdysvalloissa 1920-luvulla, jolloin mafia käytti rikoksella ansaittujen varojen laillistamiseen pesulaliiketoimintaa. Oikeudellisessa merkityksessä käsitettä rahanpesu on käytetty Yhdysvalloissa kuitenkin vasta 1982-luvulla annetussa tuomioistuimen ratkaisussa, jossa oli kyse Kolumbian huumekaupan tuottojen konfiskoimisesta. Näiden jälkeen rahanpesua on pyritty, niin Yhdysvalloissa kuin muuallakin maailmassa, torjumaan kriminalisoinnein, menettämisseuraamusten käytön tehostamisella ja rahanpesun estämiseen ja selvittämiseen liittyvällä ilmoitusvelvollisuudella. (Sahavirta 2007, 149.)

Syyskuun 11. päivän tapahtumien jälkeen vuonna 2001 lisättiin kansainväliseen rahapesun torjuntajärjestelmään myös terrorismin rahoittamisen torjuminen. (Sahavirta 2007, 150.)

Rahanpesun ja terrorismin rahoittaminen on aihealueena hyvin laaja, ja se on vahvasti kytköksissä talouteen ja muihin yhteiskunnan osa-alueisiin. Aihealueen käsitteistö on myös hyvin monipuolinen. Empiirisen osion ja tulosten tueksi käymme tässä osiossa läpi rahanpesun historiaa, rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen tekemuotoja ja tunnusmerkistöä sekä rahanpesun vaiheita.

2.1 Rahanpesun historia

Rahanpesun historian alkaa Yhdysvalloista, jossa termi *rahanpesu* (money laundering) sai alkunsa 1920-luvulla. Yhdysvaltain kongressi ryhtyi 1960-luvun lopulla toimiin rahanpesun estämiseksi tutkimalla ulkomaisten tilien käyttöä näissä yhteyksissä. Yhdysvallat on ollut ja on edelleenkin rahanpesun vastaisten toimien edelläkävijämaa. (Huhtamäki 2000, 17.)

Rahanpesuun liittyvät vastatoimet ovat kehittyneet vähitellen. Aluksi tähdättiin yksinomaan huumorikollisuuden torjuntaan kansainvälisillä sopimuksilla sekä niihin perustuvilla säädöksillä. Myöhemmin rahanpesuksi on määritelty kaikki sellainen toiminta, jossa rikollisella toiminnalla hankitun omaisuuden alkuperä on saatu näyttämään lailliselta tai on pyritty siihen, että alkuperä näyttäisi lailliselta. (Huhtamäki 2000, 17.)

Rahanpesu on usein kansainvälistä toimintaa ja tästä johtuen myös rahanpesun torjunta perustuu kansainväliseen yhteistyöhön ja kansainvälisiin sopimuksiin. Vaikka rahanpesua on saatettu harjoittaa yhtä kauan kuin rikollisuutta ja kansainvälistä yhteistyötä, rahanpesua on alettu torjua vasta yllättävän myöhään. Kansainvälinen yhteistyö käynnistyi 1980-

luvulla huumerikollisuuden leviämisen myötä, ja tämän tuloksena 1988 solmittiin Yhdistyneiden kansakuntien johdolla Wienin sopimus. (Huhtamäki 2000, 19.)

Suomessa rahanpesu on kriminalisoitu rikoslain 19.12.1889/39 32 luvun 6 §:ssä. Rahanpesun torjuntaan liittyviä säädöksiä lisättiin Suomen lainsäädäntöön jo ennen Suomen liittymistä Euroopan Unionin jäseneksi vuonna 1995. Wienin yleissopimus huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laiton kauppaa vastaan vuodelta 1988 allekirjoitettiin vuonna 1994 (SopS 44/1994). Strasbourgissa vuonna 1994 allekirjoitettu EU:n neuvoston yleissopimus SopS 53/1994 rikoshyödyn valtiolle menetetyksi tuomitsemisesta sekä Wienin yleissopimus velvoittivat Suomen ryhtymään toimiin järjestäytyntä rikollisuutta vastaan ja erityisesti toimiin rikoshyödyn kriminalisoimiseksi. Lakiuudistusten myötä Suomen lainsäädäntö päivitettiin Financial Action Task Forcen eli FATF:n antamien suositusten tasolle. (HE 158/1997; SopS 44/1994; SopS 53/1994)

Alun perin rahanpesu kriminalisoitiin Suomessa kätkemisrikoksena. Vuonna 1994 rahanpesua koskevat tekemuodot otettiin kätkemisrikoksen 2 momenttiin Wienin sopimuksen johdosta. Samalla lakiin lisättiin Strasbourgin yleissopimuksen määräämä konfiskaatio-säännös eli menettämissäännös. Konfiskaatiosäännöksellä tuomittiin rahanpesusta saatava rikoshyöty menetettäväksi valtiolle. Vuonna 1995 rikoslakiin tehtiin useita muutoksia, joiden myötä esirikosten määrää kasvatettiin ja rangaistusvastuun piiriin saatettiin myös oikeushenkilöt. (Asetus 583/1994; Kansainvälinen rikosoikeus 2015, 343.)

Kansainvälisten sopimusten lisäksi Euroopan neuvoston asettama rahanpesudirektiivi velvoitti Suomen päivittämään lainsäädäntönsä yhteisön tasolle. (HE158/1997 VP) Vuonna 1998 kaikki rahanpesua koskeva lainsäädäntö saatiin koottua yhteen pakettiin. Rahanpesulaiksi kutsuttu laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä (68/1998) astui voimaan vuonna 30.1.1998. Tämän lain tarkoituksena oli yhtenäistää rahanpesulainsäädäntöä ja koota yhteen kaikki rahanpesun torjuntaan tähtäävät säännökset. Samalla poistettiin kaikki rahanpesua koskevat lain päällekkäisyydet sekä lisättiin säädökset rahanpesun selvittelykeskuksesta, joka toimii merkittävässä roolissa rahanpesun torjunnassa. Lisäksi lain määritelmiin laajennettiin ja tarkennettiin ilmoitusvelvollisten toimijoiden listaa. (HE158/1997 VP)

Rahanpesulain muutoksen myötä ilmoitusvelvollisten piiri laajentui koskemaan myös esimerkiksi tilintarkastajia, kirjanpitäjiä, arvoesineiden kauppiaita ja välittäjiä, huutokaupanpitäjiä ja oikeudellisissa asioissa avustavia. FATF:n suositusten mukaisesti rahanpesulakiin

lisättiin määritelmä terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä. (HE 173/2002)

2.2 Mitä on rahanpesu?

Rahanpesu on toimintaa, jolla pyritään peittämään tai häivyttämään rikoksella hankitun omaisuuden alkuperää ja onnistuessaan omaisuus saadaan näyttämään laillisesti hankitulta. Rahanpesulla on siis tarkoitus salata rikoksen esirikos, jolla rikollinen omaisuus on saatu. Pestyllä omaisuudella rahoitetaan tulevaa rikollista toimintaa ja saadaan rikoksen tuottama hyöty tekijän käyttöön näennäisesti laillisessa muodossa. Järjestäytynyt rikollisuus pyrkii kätkemään rikoshyödyn ylikansallista rahoitusjärjestelmää hyväksikäyttäen sellaiseen valtioon, joka ei ole esirikoksen tekopaikka. Juuri tämä tekee rahanpesusta kansainvälisen ongelman. (Sahavirta 2007, 150; Kansainvälinen rikosoikeus 2015, 337.) Rahanpesulla rikollisesti ansaittu varallisuus saadaan siis näyttämään laillisesti ansaitulta, jolloin sitä voidaan käyttää helpommin esimerkiksi rikollisjärjestön tai –verkoston toiminnan rahoittamisessa.

Rahanpesua pidetään vakavana rikollisuutena, sillä se mahdollistaa tai ainakin helpottaa sekä järjestäytyneen rikollisuuden rahoittamista että talous- ja muilla rikoksilla saadun hyödyn kätkemistä, ja siitä aiheutuvien oikeudellisten seuraamuksien välttämistä. Rahanpesulla ja siihen usein liittyvällä järjestäytyneellä rikollisuudella on myös vaikutusta valtioiden lailliseen talouteen, turvallisuuteen ja poliittisen järjestelmän toimivuuteen. Suomessa rahanpesu kohdistuu pääasiassa talous- ja huumausainerikoksilla saatuun omaisuuteen. Suomessa pestään myös ulkomailla tehdyistä rikoksista saatua hyötyä. (Sahavirta 2007, 150-151.)

2.3 Rahanpesun tekomuotoja

Rahanpesu ei välttämättä ole tarkoituksellista, vaan myös pelkkä olosuhteista johtuva tietoisuus varojen rikollisesta alkuperästä riittää. Rikoslain 4.3.2011 voimaantulleen 32 luvun 6 §:n mukaan rahanpesun tekotapoja ovat rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn tai näiden tilalle tulleen omaisuuden hankkiminen itselleen tai toiselle, rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn tai näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvien määräystoimien tai oikeuksien peittäminen tai häivyttäminen tai siinä avustaminen. (Sahavirta 2007, 161.)

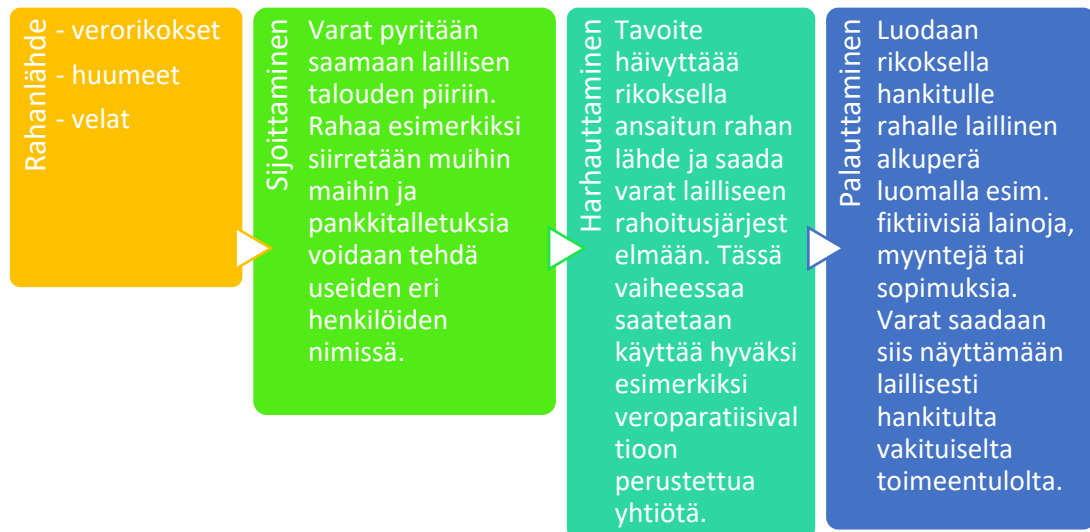
Rahanpesu voi liittyä mihin tahansa esirikokseen eli rikoksella hankittu omaisuus tai rahat voivat olla peräisin mistä tahansa rikoksesta. Rahanpesun selvittelykeskuksen mukaan Suomessa valtaosa pestävästä varallisuudesta on peräisin talousrikollisuudesta. Toinen

keskeinen lähde on huumausainerikollisuus. Saadun rikoshyödyn avulla tekijä tai tekijät voivat rahoittaa uusia rikoksia ja hankkia itselleen omaisuutta. (Keskusrikospoliisi 2012, 3.)

Esimerkiksi vuosina 2010-2015 vietiin rikollisin keinoin ansaittua rahaa Venäjältä Moldovan kautta Latviaan ja sieltä eteenpäin muihin EU-maihin. Järjestelmällisessä rahanpesussa käytettiin hyväksi postilaatikkoyrityksiä, valelainoja, lahjottuja tuomareita, pankkeja ja bulvaaneja. Kyseessä oli Venäjän toistaiseksi suurin rikosvyyhti, joka on viranomaisten tutkinnan alaisena sekä Venäjällä että Moldovassa. Tämän rikosvyyhdin kautta myös Suomeen päätyi jopa yhdeksäntoista miljoonaa euroa suomalaisyritysten ja suomalaisten pankkien siunauksella. (YLE 2017.)

2.4 Rahanpesun vaiheet

Rahanpesu on eritelty kolmeen eri vaiheeseen, jotka voivat esiintyä myös samanaikaisesti (kuva 1). Ensimmäinen vaihe on rikollisen rahan sijoittaminen (placement) rahoitusjärjestelmään joko kotimaassa tai ulkomailla. Toinen vaihe on harhauttaminen (layering). Kolmannessa vaiheessa tavoitteena on kierrätetyn rikoshyödyn palauttaminen ja laillisiin järjestelmiin kytkeminen (integration). (Sahavirta 2008, 25.)

Kuva 1. Rahanpesun kulku (Sahavirta 2008, 25-34; Keskusrikospoliisi 2012, 6-7.)

2.4.1 Sijoittaminen – Placement

Rahanpesuprosessin ensimmäinen vaihe on sijoitusvaihe, jossa varat pyritään saamaan laillisen talouden piiriin tallettamalla rahaa pankkitileille tai siirtämällä sitä muihin maihin.

Pankkitalletuksia voidaan tehdä useiden eri henkilöiden nimissä pienemmissä erissä, jotta varojen vastaanottajan on mahdoton huomata rahojen olevan samasta lähteestä ja tätä kautta alkuperäisen rikoksen tekijän jäljittäminen olisi vaikeampaa. (Sahavirta 2008, 26-27.)

Sijoitusvaiheessa pankit ja muut rahoitus- ja luottolaitokset ovat avainasemassa juuri talletusten ja rahasiirtojen havaitsemisessa. Kiinnijääminen on mahdollista joka vaiheessa, mutta sijoitusvaihe on tekijöille kaikkein kriittisin. Rahan sijoittamisesta viralliseen rahoitusjärjestelmään on tullut vaikeampaa lisääntyneen valvonnan vuoksi. Myös kiinnijäämisen riski on kasvanut. Siitäkin huolimatta, että rahaliikenne on nykypäivänä erittäin mittavaa eikä pankkien ole mahdollista havaita suurtakaan osaa rikoksella hankittujen varojen peittelyyn liittyvistä tapahtumista, rahoituslaitokset ovat suoriutuneet maailmanlaajuisesti kunniallaasti huolellisuus-, ilmoitus- ja raportointivelvollisuuksista. Tämän uskotaan yleisesti johtaneen siihen, että rahanpesijät ovat siirtyneet käyttämään muita rahanpesumenetelmiä kiinnijäämisriskin vähentämiseksi. (Sahavirta 2008, 27-28.)

Sijoitusvaihe voidaan toteuttaa myös vääristelemällä kirjanpitoa ja tilintarkastusta. Kirjanpitoon voidaan esimerkiksi kirjata väärennettyjä kuitteja tilintarkastajan hyväksynnällä, jolloin varoja saadaan tätä kautta lailliseen rahoitusjärjestelmään. Tällä tavalla rikoksella hankitut varat saadaan näyttämään siltä, että ne olisivat syntyneet normaalista liiketoiminnasta, jolloin ne päätyvät myös verotuksen piiriin. (Sahavirta 2008, 30.)

Sijoitusvaihetta saattaa joissakin tapauksissa edeltää muuntamisvaihe, jossa varojen jäljittämistä pyritään hankaloittamaan entisestään. Muuntamisvaiheessa voidaan esimerkiksi vaihtaa käteistä toiseen valuuttaan, joka voidaan turvallisemmin tallettaa pankkiin. Rikoksella saatu omaisuus voidaan myös sijoittaa arvotavaroihin kuten kultaan, jalokiviin, taideesineisiin tai kulkuvälineisiin, jotka saatetaan jopa kuljettaa toiseen valtioon ja myydään edelleen ennen varojen tallettamista. (Sahavirta 2008, 30-31.)

2.4.2 Harhauttaminen – Layering

Harhautusvaiheessa varat on jo saatu lailliseen järjestelmään ja niiden alkuperä sekä varoihin määräysvaltaa käyttävän henkilön henkilöllisyys pyritään häivyttämään. Tätä vaihetta voidaan pitää tärkeimpänä rahanpesun vaiheena, sillä harhautusvaiheessa on mahdollista saada rahoituslaitokset tuottamaan sellaisia asiakirjoja, joiden perusteella on mahdotonta selvittää varojen todellista alkuperää, esirikosta tai sen tekijää. Hyödyksi voidaan käyttää esimerkiksi erilaisia rahoitus- ja lainajärjestelyjä, kuten takaisinlainausta, sekä

kansainvälistä kauppaa tai esimerkiksi saman konsernin yritysten välistä ylilaskutusta. (Sahavirta 2008, 31-32.)

Varoja voidaan myös siirtää sellaisiin maihin, joissa liiketoimen ja rahansiirtojen selvittäminen on vaikeaa tiukan pankkivalvonnansuuden vuoksi. Tällaisia maita kutsutaan veroparatiiseiksi. Veroparatiisivaltio tarjoaa, lähinnä ulkomaalaisille, verotuksellisia ja rahoituksellisia etuja luonnollisille ja oikeushenkilöille. Veroparatiiseissa voidaan rekisteröidä yhtiöitä ilman, että todelliset omistajat tulevat ilmi. Varojen siirtely on helppoa, koska tällaisissa maissa ei ole käytännössä lainkaan talousrikostutkintaa suorittavia yksiköitä. Veroparatiisien nimi on saanut alkunsa siitä, että niissä on vähäinen verotus tai ei ole verotusta lainkaan ulkomaalaisille oikeushenkilöille ja pääomalle. (Sahavirta 2008, 32-33.)

Harhautusvaiheen tarkoitus on nimensä mukaisesti harhauttaa ja häivyttää varojen alkuperä, niin ettei sitä enää saada jäljitettyä esirikoksen tekijään. Mitä useampia kertoja raha siirtyy paikasta toiseen, sitä vaikeammaksi jäljittäminen muuttuu. (Sahavirta 2008, 31-33.)

2.4.3 Palauttaminen - Integration

Palautusvaiheessa varat palautuvat julkisesti lailliseen talouteen, takaisin alkuperäiselle rikoksentekijälle. Palautus ei kuitenkaan tapahdu kerralla, vaan se toteutetaan yleensä pienemmissä erissä, sillä suuren rahamäärän palauttaminen kerralla herättää todennäköisesti kysymyksiä. Palautusvaiheessa on mahdollista huolehtia siitä, että esirikoksen tekijä saa palautuvista näennäisesti laillistetuista varoista itselleen vakituisen ja laillisen toimeentulon. (Sahavirta 2008, 33.)

Palautus voidaan toteuttaa esimerkiksi perustamalla yritys, jolle veroparatiisiin siirretyt varat voidaan siirtää yrityksen nimiin otetun ulkomaisen pankkilainan turvin. Lainarahaksi naamioitua rikoshyötyä voidaan sijoittaa esimerkiksi kiinteistöihin ja vuokrata niitä eteenpäin. Esirikoksen tekijä toimii yleensä yhtiön toimitusjohtajana, jolloin hän saa yhtiöstä myös palkkaa ja muita etuja. Vuokratuloilla lyhennetään lainaa ja lainan korot vähennetään normaalisti verotuksessa. Tällä järjestelyllä esirikoksen tekijä näyttää saavan laillista verotettavaa palkkatuloa, laillisesti hankitusta liiketoiminnasta, vaikka totuus onkin aivan toinen. (Sahavirta 2008, 33-34.)

2.5 Rahanpesun torjunta

Rahanpesemisen torjunnan tavoitteena on vaikeuttaa ja mahdollisesti estää rikoksilla saadun omaisuuden käyttämistä. Rahanpesemisen torjunnalla pyritään myös vähentämään

niitä uhkia, joita rahanpesemisestä uskotaan aiheutuvan yhteiskunnalle. Etenkin järjestäytyneiden rikollisryhmien tekemistä rikoksista saatujen huomattavien tuottojen pesemisestä laillisen rahoitusjärjestelmän piiriin on väitetty voivan olla merkittäviä haitallisia vaikutuksia valtioiden lailliselle taloudelle, turvallisuudelle ja poliittisen järjestelmän toimivuudelle. (Sahavirta 2008, 43.)

Rahoituslaitosten merkittävä asema rahanpesemisen torjunnassa johtuu maailmantalouden globalisaatiosta ja pääomien vapaan liikkuvuuden lisääntymisestä. Kun laillisessa rahoitusjärjestelmässä on entistä helpompi siirtää varoja sähköisesti paikasta toiseen lähes minne tahansa maailmassa, sama mahdollisuus on myös rikollisilla. (Sahavirta 2008, 43.)

Rahanpesun torjunta voidaan jakaa ennaltaehkäiseviin sekä jälkikäteen vaikuttaviin toimiin. Preventiiviset eli ennaltaehkäisevät toimet ovat alun perin kehittyneet rahoituslaitosten kansainvälisen yhteistyön tuloksena ja repressiiviset eli jälkikäteen vaikuttavat toimet ovat syntyneet tarpeesta estää rikoksella saadun hyödyn käyttö esirikoksen tekijän hyväksi tai rikollisen toiminnan jatkamiseen. Rahanpesun ennaltaehkäisevässä toiminnassa on merkittävässä asemassa ollut rahanpesunvastainen Financial Action Task Force eli FATF, joka on G7-maiden perustama toimintaryhmä. FATF:n tarkoituksena on antaa suosituksia toimenpiteistä, joilla valtiot voivat suojella luotto- ja rahoituslaitoksiaan sekä talousjärjestelmäänsä yleisemminkin rahanpesulta. Nykyään FATF on laajentanut toimintaansa myös terrorismin rahoituksen estämiseen. (Sahavirta 2007, 151.)

Suomessa tärkein preventiivinen rahanpesun torjuntakeino on eräille ilmoitusvelvollisille säädetty ilmoitusvelvollisuus. Rahanpesulain mukaan ilmoitusvelvollisen, esimerkiksi rahoituslaitosten ja tilintarkastajien, tulee ilmoittaa rahanpesun selvittelykeskukselle havaitsemistaan epäilyttävistä liiketoimista. Ilmoitusvelvollisuutta tehostavat ilmoitusvelvollisten asiakkaan tunnistamisvelvollisuus ja huolellisuusvelvollisuus. (Sahavirta 2007, 152.)

2.5.1 Yhdistyneet kansakunnat ja Euroopan Unioni

Rahanpesun määritelmä otettiin ensimmäisen kerran mukaan Yhdistyneiden Kansakuntien eli YK:n huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laittoman kaupan vastaiseen kansainväliseen yleissopimukseen. Rahanpesun määritelmä löytyy sopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen b kohdasta, jonka mukaan rahanpesuksi luettiin erilaiset omaisuuden kohdistuvat fyysiset toimenpiteet tai oikeustoimet, jotka tehdään tietoisena omaisuuden laittomasta alkuperästä. Tämä niin kutsuttu Wienin sopimus hyväksyttiin vuonna 1988, mutta koska sopimuksen voimaantulo edellytti 20 ratifiointia, se astui voimaan vasta vuonna 1990. Suomessa sopimus ratifioitiin eli hyväksyttiin vuonna 1994. Sopimus laadittiin,

koska huumausainerikollisuus nähtiin uhkana koko yhteiskunnalle ja sen torjumisessa valitsi laaja yksimielisyys. (Kimpimäki 2015, 338; Huhtamäki 2000, 170.)

Wienin sopimus velvoittaa kriminalisoimaan huumausainerikokset sekä tahallisen rahanpesun yhtenä järjestäytyneen, kansainvälisen huumekaupan torjuntakeinona. Rahanpesemistä koskevat määräykset lisättiin sopimukseen sen valmistelun aikana. Sopimuksen konfiskaatiota ja kansainvälistä oikeusapua koskevat artiklat koskevat näin ollen siis myös rahanpesua, mutta vain silloin kun esirikoksena on huumausainerikos. Sopimuksen mukaan rahanpesun esirikokset määrittyivät siis huumausainerikoksiin. (Sahavirta 2008, 78-79.)

Wienin yleissopimuksen jälkeen seuraava merkittävä kansainvälinen sopimus oli Strasbourgin konfiskaatiosopimus, jonka valmistelun aloitti Euroopan neuvosto vuonna 1987. Sopimus solmittiin vuonna 1990 ja se tuli voimaan vuonna 1993. Sopimuksen tarkoituksena on täydentää ja tehostaa keinoja, joilla voidaan kansainvälisesti torjua vakavaa rajat ylittävää rikollisuutta. Sopimus ei erikseen mainitse järjestäytyntä rikollisuutta kohteenaan, mutta korostaa kuitenkin rikoksen tuottaman hyödyn pois ottamisen merkitystä. Sopimuksella ei pyritty sopimusosapuolten lainsäädännön yhtenäistämiseen, mutta sopimuksella haluttiin kehittää tehokkaita yhteistyökeinoja. Strasbourgin sopimuksen laadinnassa otettiin huomioon Wienin sopimuksen systematiikka ja käsitteistö, mutta sillä asetettiin tiukempia velvollisuuksia sopimusosapuolille. Esimerkiksi rahanpesemisen määritelmä vastaa pääosin Wienin sopimuksessa olevaa määritelmää, mutta Strasbourgin sopimus ei Wienin sopimuksen tavoin rajaa niiden esirikosten alaa, johon sitä sovelletaan. (Sahavirta 2008, 79-81.)

Euroopan neuvosto katsoi rahanpesun toteuttamistapojen ja torjuntakeinojen kehittyneen sen verran, että vuonna 2005 solmittiin niin kutsuttu Varsovan sopimus, jonka tarkoituksena oli täydentää ja nykyaikaistaa Strasbourgin sopimusta. Toisin kuin Strasbourgin sopimus, Varsovan sopimus säätelee myös rahanpesemisen preventiivisiä eli ennaltaehkäiseviä torjuntakeinoja. Varsovan sopimukseen sisällytettiin myös terrorismin rahoittamisen torjunta. Kansainvälisesti oltiin yhtä mieltä siitä, että rahanpesemisen torjuntaa varten luotu järjestelmä toimisi myös terrorismin rahoittamisen estämisessä. Varsovan sopimus tuli voimaan vuonna 2008. (CoE 2018; Sahavirta 2008, 81.)

2.5.2 Financial Action Task Force

Financial Action Task Force eli FATF on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaan keskittyvä toimintaryhmä, joka toimii Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön

OECD:n eli Organisation for Economic Cooperation and Development alaisuudessa. FATF perustettiin vuonna 1989 Pariisissa G7-maiden huippukokouksessa. (FATF 2018a.)

FATF laatii standardeja ja suosituksia rahanpesun, terrorismin rahoittamisen ja muiden kansainväliseen rahoitusjärjestelmään kohdistuvien uhkien torjumiseksi sekä lainsäädännön ja viranomaisten toiminnan tehostamiseksi. Suosituksilla on ollut suuri merkitys eri maiden rahanpesulainsäädännön kehityksessä ja taistelussa rahanpesua vastaan. Euroopan Unionin ja Suomen kansallinen rahanpesulainsäädäntö pohjautuvat FATF:n antamiin suosituksiin. FATF tekee myös arviointi- ja seurantaraportointia, joiden avulla arvioidaan jäsenten lainsäädäntöä ja viranomaisten toimintaa. Suomea koskeva arviointi on tehty edellisen kerran vuonna 2013. (FATF 2018b; Finanssivalvonta 2018.) FATF:n jäsenenä on tällä hetkellä 35 valtiota ja kaksi alueellista järjestöä. Suomi on ollut FATF:n jäsenenä vuodesta 1991. (Finanssivalvonta 2018.)

2.5.3 Rahanpesun selvittelykeskus

Rahanpesun selvittelykeskus on yksikkö, joka on perustettu Keskusrikospoliisiin vuonna 1998. Uuden rahanpesulain ohella heinäkuussa 2017 tuli voimaan laki rahanpesun selvittelykeskuksesta (445/2017). Lain 2 § määrittelee keskuksen tehtäväksi seuraavaa:

- 1) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen, paljastaminen ja selvittäminen sekä tutkintaan saattaminen;
- 2) rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (444/2017) 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten vastaanottaminen ja analysointi sekä palautteen antaminen niiden vaikutuksista;
- 3) yhteistyö viranomaisten kanssa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa;
- 4) yhteistyö ja tietojenvaihto rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä huolehtivien vieraan valtion viranomaisten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa;
- 5) yhteistyö ilmoitusvelvollisten kanssa;
- 6) tilaston pitäminen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 4 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen ilmoitusten ja mainitun luvun 5 §:ssä säädettyjen liiketoimien keskeytysten lukumäärästä, tutkintaan saatettujen epäilyttäviä liiketoimia koskevien ilmoitusten lukumäärästä sekä tehdyistä, vastaanotetuista, evätyistä ja vastatuista tietopyynnöistä; 14 (40)
- 7) varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain (325/2013) 3 §:n 2 momentissa tarkoitettujen ilmoitusten vastaanotto ja käsittely, mainitun lain 4 §:ssä tarkoitettujen jäädyttämispäätösten edellytysten selvittäminen ja jäädyttämispäätöksiä koskevien esitysten tekeminen.

Yksikkö siis hoitaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen ja selvittämiseen liittyviä tehtäviä. Lähinnä toiminta painottuu ilmoitusten käsittelyyn ja analysointiin sekä esitutkintakynnyksen ylittävien tapausten tutkintaan saattamiseen. (Poliisi 2018; Jukarainen & Muttilainen 2015, 30.)

Rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain (445/2017) 2 §:n mukaan rahanpesun selvittelykeskuksen tehtävänä on muun muassa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen, paljastaminen ja selvittäminen sekä tutkintaan saattaminen. Lisäksi rahanpesun selvittelykeskuksen tehtäviin kuuluu epäilyttäviä liiketoimia koskevien ilmoitusten vastaanottaminen ja analysointi sekä palautteen antaminen niiden vaikutuksista sekä yhteistyö viranomaisten ja ilmoitusvelvollisten kanssa (Poliisi 2018).

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen paljastaminen on toimintaa, jossa etsitään perusteita rikoksen selvittämistarpeelle eli esitutkinnan aloittamiselle. Tällöin poliisi on saanut vihjetietoja henkilön syyllistymisestä rikokseen tai sen valmisteluun. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen puolestaan on toimintaa, jolla estetään rikos, sen yritys tai valmistelu, keskeytetään jo alkanut rikollinen teko tai rajoitetaan rikollisesta teosta välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa. Tässä tilanteessa on siis jo saatu vahvaa näyttöä ja tietoa henkilön aikeista syyllistyä rikokseen. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen selvittäminen on ilmenneen rikoksen tutkimista eli esitutkintaa, jota hoitaa poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos. Eniten rahanpesurikoksia tutkii kuitenkin poliisi. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 31.)

Keskusrikospoliisin vuoden 2017 vuosikertomuksen mukaan vuonna 2017 Rahanpesun selvittelykeskus vastaanotti yhteensä 48 318 ilmoitusta epäilyttävistä liiketoimista ja 27 ilmoitusta terrorismin rahoittamisesta. Ilmoituksista 16 kappaletta oli tilintarkastajien tekemiä. Rahanpesuilmoitusten määrä kasvoi vuodesta 2016 vuoteen 2017 yhteensä 55 prosenttia. (Keskusrikospoliisi 2017, 5-6.)

2.5.4 Ilmoitusvelvolliset ja valvonta

Rahanpesulain 1 luvun 2 §:ssä on listattu ilmoitusvelvolliset tahot, jotka ovat velvollisia ilmoittamaan havaitsemastaan epäilyttävästä liiketoimesta rahanpesun selvittelykeskukselle. Ilmoitusvelvollisia tahoja ovat muun muassa asianajajat, kirjanpitäjät sekä tilintarkastajat ja tilintarkastusyhteisöt. Epäilyttävänä voidaan pitää liiketoimea, jos se on poikkeuksellisen suuri, sillä ei ole selvää taloudellista tarkoitusta tai se ei sovi yhteen asiakkaan taloudellisen tilanteen tai liiketoimen kanssa (Finanssivalvonta 2015a).

Taulukossa 1 on kuvattu eri toimialojen ilmoitusvelvolliset sekä toimialan valvojat. Finanssialan ilmoitusvelvolliset on taulukossa yhtenä ryhmänä eikä niitä ole eritelty tässä taulukossa sen enempää.

Taulukossa 1 mainittujen toimialojen ja ammattiryhmien lisäksi rahanpesulain mukaan myös eräiden viranomaisten tulee toiminnassaan kiinnittää huomiota rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen ja selvittämiseen ja ilmoittavat ilmi tulleet epäilynsä Rahanpesun selvittelykeskukselle. Näitä viranomaisia ovat Tulli, Rajavartiolaitos, konkurssi-asiamies, verohallinto ja ulosottoviranomainen. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 36.)

Taulukko 1. Lainsäädännön mukaiset ilmoitusvelvolliset toimialat (mukaillen Jukarainen & Muttilainen 2015, 33-34.)

Toimiala / ammattiryhmä	Valvoja
Asianajajat ja heidän avustajansa	<ul style="list-style-type: none"> Suomen asianajajaliitto
Muut oikeudellisten palveluiden tarjoajat	<ul style="list-style-type: none"> Etelä-Suomen aluehallintovirasto
Kirjanpitäjät	<ul style="list-style-type: none"> Etelä-Suomen aluehallintovirasto
Veroneuvontaa pääasiallisesti tarjoavat	<ul style="list-style-type: none"> Etelä-Suomen aluehallintovirasto
Tilitarkastajat ja tilintarkastusyhteisöt	<ul style="list-style-type: none"> Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta ja Kauppakamarien tilintarkastusvaliokunnat Julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuslautakunta (JHTT-lautakunta) Tilintarkastajien valvonta Patentti- ja rekisterihallitus vuodesta 2016
Omaisuudenhoito- ja yrityspalveluiden tarjoajat	<ul style="list-style-type: none"> Etelä-Suomen aluehallintovirasto
Perintäliikkeet	<ul style="list-style-type: none"> Etelä-Suomen aluehallintovirasto
Panttilainaamot	<ul style="list-style-type: none"> Etelä-Suomen aluehallintovirasto
Kiinteistön välittäjät ja vuokrahuoneistojen välitysliikkeet	<ul style="list-style-type: none"> Etelä-Suomen aluehallintovirasto
Rahapeliyhteisöt	<ul style="list-style-type: none"> Poliisihallitus Ahvenanmaan maakunnan hallitus
Rahapeliin osallistumisilmoituksia ja –maksuja välittävät elinkeinonharjoittajat ja yhteisöt	<ul style="list-style-type: none"> Valvojaa ei ole nimetty laissa
Arvotavara-kauppiaat, joilla yli 15 000 euron käteisosto mahdollinen (kun maksu otetaan vastaan käteisenä joko yhtenä tai toisiinsa liittyvinä suorituksina)	<ul style="list-style-type: none"> Etelä-Suomen aluehallintovirasto
Finanssialan ilmoitusvelvolliset	<ul style="list-style-type: none"> Finanssivalvonta Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Rahanpesulain 7 luvun 1 §:n mukaan ilmoitusvelvollisten valvonnasta vastaavia viranomaisia ovat Finanssivalvonta, aluehallintovirasto, Poliisihallitus, Patentti- ja rekisterihalli-

tus eli PRH sekä Asianajajayhdistys. Suurinta osaa ilmoitusvelvollisista valvoo Finanssi- valvonta tai aluehallintovirasto, mutta esimerkiksi Poliisihallitus valvoo rahapeliyhtiöitä, PRH tilintarkastajia ja Asianajajayhdistys asianajajia.

Rahanpesulain 6 luvun 1 §:ssä säädetään, että finanssivalvonta valvoo pääasiassa finanssialalla toimivia ilmoitusvelvollisia, lukuun ottamatta eräitä luottolaitoslaissa ja sijoitus- palvelulaissa tarkoitettuja elinkeinonharjoittajia, jotka kuuluvat aluehallintoviraston valvot- taviin.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto valvoo valtakunnallisesti rahanpesun ja terrorismin ra- hoittamisen estämistä ja uudistetun rahanpesulain noudattamista. Tämän lisäksi aluehal- lintovirasto pitää valvomistaan ilmoitusvelvollisista niin sanottua rahanpesun valvontare- kisteriä, jota koskevat säännökset tulevat voimaan 1.7.2019 alkaen. Aluehallintovirasto valvoo ilmoitusvelvollisia ohjeistamalla ja tiedottamalla. Näiden lisäksi aluehallintovirasto voi lähettää selvityspyyntöjä ilmoitusvelvollisille ja tehdä tarkastuksia näiden tiloihin. Alue- hallintovirastolla on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada ilmoitusvelvollisilta pyydettyä valvonnan kannalta oleelliset tiedot. (AVI 2017c.)

2.6 Terrorismin rahoittaminen

Rahanpesulain näkökulmasta terrorismin rahoittamisella tarkoitetaan varojen ohjaamista terroritekojen suorittamiseen ja muuta terroristien henkilöiden, ryhmittymien ja tarkoitusp- rien taloudellista tukemista. Käytetyt varat voivat olla peräisin sekä laillista että rikollisista lähteistä, mutta terroriepäily kohdistuu varojen käyttökohteeseen. Terrorismin rahoitta- mista pyritään estämään noudattaen rahanpesulain velvoitteita sekä jäädyttämis- ja pako- tejärjestelmällä. Rahanpesulain mukaisten ilmoitusvelvollisten tulee seurata asiak- kaidensa toimintaa myös terrorismin rahoittamiseen viittaavien liiketoimien näkökulmasta. Kuten rahanpesuepäilyistä myös terrorismin rahoittamisen epäilystä tulee tehdä ilmoitus Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskukselle. (AVI 2016.)

Terrorismin rahoittamisessa varoja voidaan siirtää joko suoraan terroristijärjestölle tai kierrät- tää rahat välikäsien kautta lopulliselle saajalle. Tekijänä voi olla yksi henkilö tai useiden henkilöiden ryhmä. Välikäsinä voidaan käyttää erilaisia keräyksiä ja hyväntekeväisyysjär- jestöjä tai muita näennäisesti laillisia tahoja. Varoja voidaan kuitenkin kerätä myös rikolli- sin keinoin, kuten kiristämällä ja petosten tai salakuljetusten avulla. (Portaankorva 2011, 33-36.)

Terrorismin rahoittamisesta tuomitaan myös henkilö, joka antaa tai kerää välillisesti varoja rahoittaakseen tai henkilö, joka on tietoinen siitä, että varoilla rahoitetaan rikoslaissa mainittuja terrorismirikoksia. Suoraa yhteyttä tiettyyn terroritekoon ei edellytetä, mutta rahoittajan tulee olla tietoinen siitä, että varat käytetään kokonaan tai osittain terrorismirikoksiin joko suoraan tai välikäsien kautta. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 27.)

3 Oikeudellinen viitekehys

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä varten on laadittu kansainväliset standardit. Sääntelyllä pyritään siihen, että globaalisti noudatetaan yhtenäisiä asiakkaan tuntemista koskevia menettelytapoja. Tärkeässä roolissa on FATF, joka on antanut 40 rahanpesun vastaista suositusta, joita noudatetaan laajalti ympäri maailman. EU:n omat rahanpesudirektiivit perustuvat FATF:n suosituksiin. (Kimpimäki 2015, 338-339; Valtiovarainministeriö 2018.)

Rahanpesua siis säädelään Euroopan Unionin eli EU:n tasoisella lainsäädännöllä sekä Suomen kansallisella lainsäädännöllä. Suomessa rahanpesun ja terrorismin vastaisen lainsäädännön kehittämisestä vastaa sisäministeriö ja valtiovarainministeriö.

Tässä osiossa käydään läpi rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyvää lainsäädäntöä sekä kansainvälisellä että kansallisella tasolla, jotta saadaan oikeanlainen kuva siitä, miten kansainvälinen yhteistyö vaikuttaa myös Suomen lainsäädäntöön ja minkälaisia muutoksia se on tuonut Suomen rahanpesulainsäädäntöön.

3.1 Euroopan Unionin sääntely

Euroopassa rahanpesun vastainen toiminta on alkanut 1990-luvulla. Muun maailman tavoin pyrkimyksenä oli saada huumausainerikollisuus kuriin yhtenäistämällä Euroopan alueen maiden lainsäädäntöä. Koska rahanpesu on pääasiallisesti kansainvälistä järjestäytyntä rikollisuutta, Euroopan neuvosto totesi, että rahanpesua on vastustettava pääasiassa rikosoikeudellisin keinoin sekä kansainvälisen yhteistyön avulla. (Direktiivi 91/308/ETY.)

Tässä osiossa käydään lyhyesti läpi Euroopan parlamentin ja neuvoston asettamia niin kutsuttuja rahanpesudirektiivejä, joista niin kutsutulla neljännellä rahanpesudirektiivillä ja toisella maksajan tiedot –asetuksella on ollut keskeinen merkitys rahanpesulain kokonaisuudistuksessa.

3.1.1 Rahanpesudirektiivit ja maksajan tiedot -asetus

Euroopan neuvoston pohdinnan pohjalta luotiin 10.6.1991 niin sanottu ensimmäinen rahanpesudirektiivi 91/308/ETY rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä Euroopan talousalueella. Direktiivi edellytti, että jäsenvaltiot kieltävät rahanpesun kansallisessa lainsäädännössään. (Direktiivi 91/308/ETY.) Rahanpesua alettiin siis säännöstellä Euroopan Unionin luomien direktiivien avulla.

Ensimmäisen rahanpesudirektiivin jälkeen Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat 4.12.2001 direktiivin 2001/97/EY rahoitusjärjestelmien käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin annetun direktiivin 91/308/ETY muuttamisesta. Tätä kutsutaan niin sanotusti toiseksi rahanpesudirektiiviksi ja se asetettiin komission päätelmien sekä Euroopan parlamentin ja jäsenvaltioiden toiveesta päivittämään ensimmäinen rahanpesudirektiivi ajantasaiseksi. (Direktiivi 2001/97/EY.)

Ensimmäisen rahanpesudirektiivin päivityksien jälkeenkin rahanpesun vastainen toiminta osoittautui tehottomaksi ja direktiivi 91/308/ETY korvattiin 26.10.2005 uudella direktiivillä 2005/60/EY eli niin sanotulla kolmannella rahanpesudirektiivillä. Tämä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen säädettiin täydentämään ja täsmentämään aiempia rahanpesudirektiivejä sekä yhtenäistämään EU:n rahoitusjärjestelmään kuuluvien maiden rahanpesua koskevaa lainsäädäntöä. (Direktiivi 2005/60/EY.)

Kolmannessa rahanpesudirektiivissä nostettiin esiin myös terrorismin rahoittaminen, ja direktiivi säädettiin koskemaan myös terrorismin rahoittamiseen liittyvää toimintaa. Kuten rahanpesu, myös terrorismin rahoittaminen hoidetaan useimmiten kansainvälisellä tasolla. Direktiivin tavoitteena oli rahanpesun lisäksi ennaltaehkäistä rahoitusjärjestelmän käyttöä terrorismin rahoittamiseen. Vuonna 2003 tarkistettiin ja laajennettiin jälleen kansainvälisen toimintaryhmän FATF:n antamia rahanpesun vastaisia suosituksia. Tämä johti siihen, että rahanpesudirektiiviä tuli päivittää uusien kansainvälisten sääntöjen mukaiseksi. (Direktiivi 2005/60/EY.)

Toiseen rahanpesudirektiiviin verrattuna kolmas rahanpesudirektiivi sisälsi entistä tarkemman ja laajemman määritelmän niistä ammattiryhmistä, joita koskee ilmoitusvelvollisuus epäilyttävistä liiketoimista. Tähän listaan lisättiin mukaan kaikki sellaiset ammattiryhmät, jotka normaalin liiketoimintansa puolesta pystyvät havaitsemaan mahdollisia rahanpesutarkoituksia. Lisäksi asiakkaan tunnistamista ja tuntemista koskevia säännöksiä tarkennettiin ja lisättiin. Kolmanteen rahanpesudirektiiviin lisättiin määritelmä tosiasiallisesta edunsaajasta sekä ohjeet asiakkaan ja tosiasiallisen edunsaajan tuntemiseen ja tunnistamiseen. (Direktiivi 2005/60/EY.)

Kolmas rahanpesudirektiivi sisälsi ohjeet riskiperusteisesta arvioinnista. Direktiivi antoi vaihtoehdot yksinkertaistettuun tai tehostettuun asiakkaan tuntemismenettelyyn, joka pohjautui asiakkaan riskiperusteiseen arviointiin. Direktiivin 13 artiklan mukaan riskialttiiden

perusteella tulisi tehdä tehostettuja asiakkaan tuntemista koskevia toimenpiteitä tilanteissa, joissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski voi tilanteen luonteen vuoksi olla suurempi tai riski on suuri ja joissa direktiivin 40 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisesti asetetut tekniset arviointiperusteet täyttyvät. (Direktiivi 2005/60/EY.)

Euroopan parlamentti ja neuvosto katsoivat pohdinnassaan, että varainsiirtojen muodossa toteuttava rahanpesu tai terrorismin rahoittaminen voi vahingoittaa rahoitusalan vakautta ja mainetta sekä olla uhkana sisämarkkinoille. Niinpä rahanpesudirektiivin sisältöä täydennettiin 15.11.2006 asetuksella (1781/2006) maksajaa koskevien tietojen toimittamisesta varainsiirtojen mukana. Asetusta annettaessa katsottiin, että maksajaa koskevien tietojen antaminen varainsiirtojen yhteydessä on ensiarvoisen tärkeää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä ja selvittämisessä. Asetuksen tarkoituksena oli puuttua varainsiirtojen avulla tapahtuvaan rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen, ja näin vaikeuttaa ja estää rikollista toimintaa. (Asetus maksajaa koskevien tietojen toimittamisesta varainsiirtojen mukana 1781/2006.)

Asetuksen perimmäisenä tarkoituksena oli velvoittaa maksupalveluiden tarjoajat välittämään kaikki olennaiset maksajaa koskevat tiedot varainsiirtojen yhteydessä maksuketjujen kaikissa vaiheissa. Asetuksellaan Euroopan parlamentti ja neuvosto velvoittivat maksupalveluiden tarjoajat tarkastamaan, että asetuksessa määritellyt tarkat ja olennaiset maksajaa koskevat tiedot siirtyvät varainsiirtojen mukana, sekä kehittämään sellaiset menetelmät, joilla kyseisten tietojen puuttuminen havaitaan. Asetus jätti valvonnan ulkopuolelle kuitenkin kohdassa 9 mainitut sellaiset vähäistä rahanpesuriskiä sisältävät varainsiirrot, jotka koskevat luotto- ja maksukortteja, käteisnostoja pankkiautomaateista, suoraveloituksia, sähköiseen muotoon tallennettuja alkuperäisiä paperisekkeitä ja verojen, sakkojen tai muiden maksujen maksamisia ja varainsiirtoja, joissa sekä maksaja että maksunsaaja ovat itsenäisesti toimivia maksupalveluiden tarjoajia. (Asetus maksajaa koskevien tietojen toimittamisesta varainsiirtojen mukana 1781/2006.)

3.1.2 Neljäs rahanpesudirektiivi

Euroopan parlamentti ja neuvosto asettivat 20.5.2015 direktiivin 2015/849 rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen. Direktiivi asetettiin Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 648/2012 muuttamiseksi sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY ja komission direktiivin 2006/70/EY kumoamiseksi. Tämä niin kutsuttu neljäs rahanpesudirektiivi pyrkii estämään EU:n rahoitusjärjestelmän käytön rahanpesussa ja terrorismin rahoittamisessa. Direktiivi

sisältää paljon muutoksia koskien direktiivin soveltamisalan laajentamista, asiakkaan tuntemisvelvollisuutta, riskiperusteista lähestymistapaa, kolmansien maiden toimintaperiaatteita, hallinnollisten seuraamusten yhdenmukaisuutta, omistajaa ja edunsaajaa koskevia tietoja, selvittelykeskusten yhteistyön lisäämistä sekä tietosuojan ja valvonnan turvaamista. (Direktiivi 2015/849.)

Direktiivissä korostetaan riskiperusteista lähestymistapaa ja sen tärkeyttä. Direktiivi painottaa jäsenmaita tunnistamaan uhat sekä niihin liittyvät riskit ja niiden kitkemiskeinot paremmin. Jäsenvaltioiden on pidettävä huolta siitä, että ilmoitusvelvolliset toteuttavat asianmukaisesti riskien arvioinnin ja että nämä riskiarviot dokumentoidaan ja asetetaan viranomaisten saataville. (Direktiivi 2015/849.)

Toinen direktiivin tärkeimpiä seikkoja on asiakkaan tuntemisen tärkeys. Direktiivissä on nostettu aiempaa vahvemmin esille asiakkaan tunteminen sekä riskien tunnistaminen. Neljännen rahanpesudirektiivin 13 artiklan mukaan asiakkaan tuntemisvelvollisuutta koskeviin toimenpiteisiin tulee sisällyttää asiakkaan sekä tosiallisen omistajan tai tosiallisten omistajien ja edunsaajan tai edunsaajien tunnistaminen. Näihin toimenpiteisiin kuuluu muun muassa henkilöllisyyden todentaminen virallisten asiakirjojen perusteella sekä liikesuhteen tarkoituksen ja sen luonteen arvioiminen ja jatkuva seuraaminen. Mikäli ilmoitusvelvollinen ei suorita näitä direktiivin vaatimia tunnistamistoimenpiteitä, ei se saa aloittaa liikesuhdetta asiakkaan kanssa. Jäsenvaltioille on kuitenkin annettu valta yksilöidä aloja, joilla on vähäisempi riski ja tämän pohjalta sallia yksinkertaistetummat toimenpiteet asiakkaan tuntemisessa. (Direktiivi 2015/849.)

3.1.3 Toinen maksajan tiedot –asetus

Samoihin aikoihin neljännen rahanpesudirektiivin asettamisen kanssa Euroopan parlamentti ja neuvosto asettivat 20.5.2015 direktiivin 2015/847 varainsiirtojen mukana toimitettavista tiedoista ja asetuksen (1781/2006) kumoamisesta. Tämän niin kutsuttu toinen maksajan tiedot -asetus korvasi aiemman maksajan tiedot -asetuksen. Asetuksen tarkoituksena on, että sen avulla saadaan paremmin jäljitettyä varainsiirtojen tiedot, kuten maksajan ja maksunsaajan tiedot. (Asetus varainsiirtojen mukana toimitettavista tiedoista ja asetuksen 1781/2006 kumoamisesta 2015/847.)

Soveltamisalaan sisältyvät missä tahansa valuutassa tehtävät tai vastaanotettavat varainsiirrot, jotka tehdään EU:n sisällä olevan maksupalveluntarjoajan välityksellä. Asetusta ei sovelleta varainsiirtoihin, joissa maksetaan varoja viranomaiselle tai nostetaan varoja

omalta tilitä. Asetusta sovelletaan kuitenkin kahden henkilön välillä tapahtuvaan varainsiirtoon. (Asetus varainsiirtojen mukana toimitettavista tiedoista ja asetuksen 1781/2006 kumoamisesta 2015/847.)

3.2 Suomen kansallinen lainsäädäntö ja rahanpesulain muutokset

Rahanpesulain kokonaisuudistuksella pantiin kansallisesti täytäntöön EU:n neljäs rahanpesudirektiivi sekä toinen maksajan tiedot -asetus. Rahanpesulainsäädännön uudistuksen tarkoituksena on varmistaa tehokas viranomaisvalvonta ja rikkomuksia ennaltaehkäisevä seuraamusjärjestelmä. Uusi rahapesulaki korvasi vanhan rahanpesulain ja toi mukanaan uusia velvoitteita sekä finanssialan että muiden alojen yrityksille. (Eduskunta 2018.)

Uuden lain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen (444/2017) voimaan tulon myötä kumottiin vuoden 2008 laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (503/2008). Yksi lain tavoitteista on tehostaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen ennaltaehkäisemistä niin, että laissa mainitut toimijat, kuten tilintarkastajat, ottaisivat omassa toiminnassaan entistä enemmän huomioon näihin rikoksiin liittyvät riskit. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 3.)

Rahanpesulain kokonaisuudistuksen 2017 tarkoituksena oli muuttaa Suomen kansallista lainsäädäntöä vastaamaan Euroopan unionin neljännen rahanpesudirektiivin ja toinen maksajan tiedot -asetuksen vaatimuksia. Tavoitteena oli tehostaa entisestään rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä painottamalla entistä enemmän riskien arviointiin. (HE228/2016 VP, 1.)

3.2.1 Riskiperusteinen lähestymistapa ja riskiarvio

Vanha laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (503/2008) velvoitti 2 luvun 6 §:ssä ilmoitusvelvollisia riskiperusteisiin arviointiin. Tämä tarkoitti sitä, että ilmoitusvelvollisen on otettava huomioon toimialaansa, tuotteisiinsa, palveluihinsa, teknologiakehitykseen, asiakkaisiinsa ja näiden liiketoimintaan liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit. Lisäksi riskien hallintaa koskevien menetelmien tulee olla riittävät toiminnan luonteeseen ja laajuuteen nähden.

Uudistuneen rahanpesulain keskeisimpiä velvoitteita on asiakkaan tunteminen ja tunnistaminen sekä velvollisuus tehdä ilmoitus rahanpesuepäilyistä keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskukselle. Ilmoitusvelvollisuus perustuu uuden rahanpesulain 2 luvun 3 §:n mukaan toimijan omaan riskiarviointiin eli ilmoitusvelvollisen toimijan on oman riskiarvionsa

perusteella tehtävä tarvittaessa ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle. Ilmoitusvelvollinen laatii riskiarvion rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskien tunnistamiseksi ja arvioimiseksi. Riskiarviota tulee päivittää säännöllisesti. Tehty riskiarvio ja siihen mahdollisesti tehtävät muutokset tulee toimittaa toimivaltaiselle valvontaviranomaiselle tai asianajajayhdistykselle tämän pyynnöstä ilman aiheetonta viivytystä.

Uusi rahanpesulaki siis korostaa riskiperusteista lähestymistapaa karsimalla laista asiakkaan tuntemisvelvollisuuden poikkeuksia koskevia säädöksiä, mutta ilmoitusvelvollisella on kuitenkin jatkossakin mahdollisuus soveltaa yksinkertaistettua asiakkaan tunnistamismenettelyä. (HE 228/2016 VP, 50.)

Rahanpesulain 2 luvun 3 § velvoittaa ilmoitusvelvolliset ottamaan riskiarvion laadinnassa huomioon toimintansa luonteen, koon ja laajuuden. Ilmoitusvelvollisella on oltava riittävät toimintaperiaatteet, menettelytavat ja valvonta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskien vähentämiseksi ja tehokkaaksi hallitsemiseksi ottaen huomioon edellä mainitut tekijät. Ilmoitusvelvollisen tulee kehittää sisäisiä toimintaperiaatteitaan, menettelytapojaan ja valvontaa sekä tehdä sisäinen tarkastus, jos tämä on perusteltua ilmoitusvelvollisen toiminnan luonne ja koko huomioon ottaen.

3.2.2 Poliittisesti vaikutusvaltaiset henkilöt

Vanhan rahanpesulain mukaan ilmoitusvelvollisten on tullut omaan toimintaan liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit huomioon ottaen valita menettely sen toteuttamiseksi, onko yrityksen asiakas ulkomailla poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö. Uuden rahanpesulain myötä vastaava säännös ulottuu koskemaan myös Suomessa poliittisesti vaikutusvaltaisia henkilöitä. Menettelytavat tällaisten henkilöiden tunnistamiseksi tulee olla valmiina 31.12.2017 mennessä. Kyseisten henkilöiden osalta uusi laki edellyttää tehostettuja tunnistamistoimenpiteitä asiakassuhdetta perustettaessa. (AVI 2017b.)

Rahanpesulain 1 luvun 4 §:n kohdan 11 mukaan poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö on luonnollinen henkilö, joka toimii muun muassa valtionpäämiehenä, ministerinä, kansanedustajana tai suurlähettiläänä. Poliittisesti vaikutusvaltaisten henkilöiden tunnistamisessa korostuu riskiperusteisuus, jolloin ilmoitusvelvollisen on mahdollista suhteuttaa menettelyt asiakassuhteisiinsa ja toimintaansa liittyviin riskeihin (AVI 2017b).

3.2.3 Tosiasiallisten edunsaajien tietojen rekisteröinti

Osakeyhtiölain (624/2006) 3 luvun 15 §:n mukaan osakeyhtiön hallituksen on pidettävä osakasluetteloa osakkeista ja niiden omistajista. Uuden rahanpesulain 6 luvun 1 §:n, 2

§:n, ja 4 §:n myötä kaikkien yhtiöiden, yhdistysten, uskonnollisten yhdyskuntien ja säätiöiden on pidettävä luetteloa myös yhteisön tosiasiallisista edunsaajista. Tämä velvoite koskee toimijoita ilmoitusvelvollisuudesta riippumatta. Luettelossa tulee olla mainittuna omistajan tai edunsaajan nimi, syntymäaika, kansalaisuus, asuinmaa sekä määräysvallan tai omistusosuuden peruste ja laajuus. (AVI 2017b.)

Tosiasiallisen edunsaajan määritelmä on määritelty rahanpesulain 1 luvun 5 §:ssä ja sillä tarkoitetaan lähtökohtaisesti niitä luonnollisia henkilöitä, jotka suoraan tai välillisesti osakkeiden tai osuuksien perusteella taikka muulla tavoin käyttävät tosiasiallista määräysvaltaa oikeushenkilössä.

Edunsaajatietojen ylläpitovelvollisuus alkaa 1.1.2019 ja yritysten ja muiden yhteisöjen on 1.7.2019 alkaen rekisteröitävä kaikki ne henkilöt, jotka omistavat merkittävän osuuden yrityksestä sekä muut tosiasialliset edunsaajat. (AVI 2017b.)

Rahanpesulain 6 luvun 5 §:ssä tosiasiallisella edunsaajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä, jolla on yli 25 %:n omistus tai ääniosuus yhteisössä ja tämä äänimäärä perustuu omistukseen, jäsenyyteen, yhtiöjärjestykseen, yhtiösopimukseen tai niihin verrattaviin sääntöihin taikka muuhun sopimukseen. Mikäli äänivalta on toisen oikeushenkilön hallussa, yhteisön on selvitettävä, ketkä luonnolliset henkilöt voivat itsenäisesti tehdä päätöksiä omistavassa oikeushenkilössä.

3.2.4 Rahanpesun valvontarekisteri

Etelä-Suomen aluehallintovirasto, lyhennettynä ESAVI, ylläpitää uutta rahanpesun valvontarekisteriä 1.7.2019 alkaen. Rahanpesun valvontarekisteri korvaa vanhan lain mukaisen valuutanvaihtorekisterin ja yrityspalvelurekisterin. Rekisterin tarkoituksena on kerätä yhteen kaikki ne ilmoitusvelvolliset, joita eivät ole toimilupavalvottavat, kuten kirjanpito- ja veroneuvontaa antavat yhtiöt. (AVI 2017b.)

Rahanpesulain 5 luvun 3 §:n mukaan ilmoitusvelvollisen on tehtävä hakemus rahanpesun valvontarekisteriin merkitsemiseksi 14 vuorokauden kuluessa siitä, kun ilmoitusvelvollinen tulee tämän lain soveltamisalan piiriin. Aluehallintovirasto rekisteröi hakijan, jolla on oikeus harjoittaa elinkeinoa Suomessa, hakijan, jota ei ole määrätty liiketoimintakieltoon, hakijan, joka toimittaa rahanpesulain 4 luvun 4 §:ssä tarkoitetut tiedot sekä valuuttatoimintaa harjoittavan ja rahanpesulain 1 luvun 2 §:n 1 momentin 21 kohdassa tarkoitetun ilmoitusvelvollisen, joka on rahanpesulain 4 luvun 5 §:ssä tarkoitetulla tavalla luotettava.

Rahanpesulain 5 luvun 4 §:n mukaan rahanpesun valvontarekisteriin merkitään ilmoitusvelvollisesta seuraavat tiedot:

- 1) yksityisen elinkeinonharjoittajan täydellinen nimi ja henkilötunnus tai tämän puuttessa syntymäaika ja kansalaisuus sekä toiminimi, mahdollinen aputoiminimi, yritys- ja yhteisötunnus tai muu vastaava tunniste ja rekisteröinnin päivämäärä sekä jokaisen toimipaikan käyntiosoite, jossa toimintaa harjoitetaan;
- 2) oikeushenkilön toiminimi, mahdollinen aputoiminimi, yritys- ja yhteisötunnus tai muu vastaava tunniste ja rekisteröinnin päivämäärä sekä jokaisen toimipaikan käyntiosoite, jossa toimintaa harjoitetaan;
- 3) tämän luvun 3 §:n 3 momentin mukainen elinkeinotoiminta;
- 4) henkilön, jonka luotettavuus on 5 §:n nojalla selvitetty, täydellinen nimi, henkilötunnus tai tämän puuttessa syntymäaika ja kansalaisuus sekä asema rekisteröidyssä;
- 5) yksityiselle elinkeinonharjoittajalle tai oikeushenkilölle määrätty 8 luvussa tarkoitettu hallinnollinen seuraamus sekä sellaiset kehotukset ja kiellot, joiden tehosteeksi on asetettu 7 luvun 7 §:ssä tarkoitettu uhkasakko; tällainen tieto on poistettava rekisteristä kolmen vuoden kuluttua sen vuoden päättymisestä, jona kyseinen seuraamus on määrätty; ja
- 6) rekisteristä poistamisen syy ja ajankohta.

Mikäli tiedoissa tapahtuu muutoksia, on ilmoitusvelvollisen ilmoitettava niistä viipymättä aluehallintovirastolle.

Rahanpesulain 5 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada rahanpesun valvontarekisteristä yritys- ja yhteisötunnuksella tai toiminimellä taikka aputoiminimellä yksilöimästään yrityksestä rekisteriin tallennetut tiedot.

3.2.5 Hallinnolliset sanktiot

Uusi rahanpesulaki yhdenmukaistaa viranomaisten keinoja lain velvoitteiden laiminlyöntien sanktioimiseksi. Uuden rahanpesulain myötä rahanpesulain velvoitteiden laiminlyönnistä tai rikkomuksista valvontaviranomainen voi määrätä rikemaksun, julkisen varoituksen tai seuraamusmaksun. (AVI 2017b.)

Uuden rahanpesulain 8 luvun 1 §:n mukaan rikemaksun suuruus perustuu kokonaisarviointiin. Suuruutta arvioitaessa on otettava huomioon menettelyn laatu, laajuus ja ajallinen kesto. Oikeushenkilölle voidaan määrätä vähintään 5 000 euron ja enintään 100 000 euron suuruinen rikemaksu. Luonnolliselle henkilölle puolestaan voidaan määrätä 500 euron ja enintään 10 000 euron suuruinen rikemaksu. Rikemaksu voidaan määrätä sillä edellytyksellä, että asia ei kokonaisuutena arvioiden anna aiheutta ankarampiin toimenpiteisiin. Rikemaksu määrätään maksettavaksi valtiolle.

Julkisen varoituksen voi 8 luvun 2 §:n mukaan antaa valvontaviranomainen, jos katsotaan, että ilmoitusvelvollinen on tahallaan tai huolimattomuuttaan menetellyt rahanpesulain tai

sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten tai maksajan tiedot –asetuksen säännösten tai rahanpesulain 3 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen säännösten vastaisesti.

Rahanpesulaissa ei ole erikseen määritelty seuraamusmaksujen suuruuksia. Sen sijaan rahanpesulain 8 luvun 3 §:n mukaan seuraamusmaksu voidaan määrätä oikeushenkilön lisäksi tai sen sijasta sellaiselle oikeushenkilön johtoon kuuluvalla henkilöllä, jonka velvollisuuksien vastainen teko tai laiminlyönti on. Henkilölle määrättävän seuraamusmaksun edellytyksenä on, että henkilö on merkittäväällä tavalla myötävaikuttanut tekoon tai laiminlyöntiin.

Hallinnollisen seuraamuksen määräämisoikeus vanhenee ajan kanssa. Rahanpesulain 8 luvun 7 §:ssä on säädetty, että rikemaksua ei voida määrätä tai antaa julkista varoitusta, jos päätöstä ei ole tehty viiden vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkomus tai laiminlyönti tapahtui. Tai mikäli rikkomusta tai laiminlyöntiä on jatkettu, rikemaksua ei saa määrätä viiden vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkomus tai laiminlyönti on päättynyt.

Seuraamusmaksua ei saa määrätä, jos päätöstä ei ole tehty kymmenen vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkomus tai laiminlyönti tapahtui. Tai mikäli rikkomusta tai laiminlyöntiä on jatkettu, seuraamusmaksua ei saa määrätä viiden vuoden kuluessa siitä päivästä, jona rikkomus tai laiminlyönti on päättynyt.

4 Tilintarkastajan velvollisuudet

Rahanpesulaki velvoittaa tilintarkastajat laatimaan toiminnastaan riskiarvion ja päivittämään sitä säännöllisesti, tuntemaan asiakkaansa, järjestämään jatkuvaa seurantaasiakkaan toiminnasta, ilmoittamaan epäilyttävästä liiketoimesta tai terrorismin rahoittamisen epäilystä ja huolehtimaan siitä, että työntekijät saavat koulutuksen rahanpesulainsäädännön noudattamisen varmistamiseksi. Tässä osiossa käymme läpi velvollisuuksia, joita rahanpesulaki asettaa tilintarkastajille.

4.1 Asiakkaan tuntemisvelvollisuus

Asiakkaan tunteminen eli customer due diligence, lyhennettynä CDD, on rahanpesulain keskeinen velvoite. Asiakkaan tuntemisella tarkoitetaan kaikkia niitä menettelytapoja, joilla varmistetaan asiakkaan oikeasta henkilöllisyydestä ja tunnetaan riittävästi asiakkaan toimintaa ja taustaa. Ilmoitusvelvollisen, tässä tapauksessa tilintarkastajan, tulee rahanpesulain mukaan tuntea asiakkaansa, asiakkaan omistajat ja hallituksen jäsenet sekä toimitusjohtaja. Tilintarkastajan tulee tietää mitä hänen asiakkaansa on ja ymmärtää asiakkaansa toiminta. Tilintarkastajan tulee tietää keitä asiakkaan omistajat, hallituksen jäsenet ja toimitusjohtaja ovat ja onko erityistä syytä epäillä heidän luotettavuuttaan. (Jukarainen & Muttilainen 2015, 22; Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 7.)

Jukaraisen ja Muttilaisen (2015, 22) mukaan rahanpesulaki edellyttää asiakkaan tunnistamista ja henkilöllisyyden todentamista kun

- Perustetaan vakituista asiakassuhdetta tai viimeistään ennen kuin asiakas saa varat määräysvaltaansa tai ennen kuin liiketoimi on suoritettu loppuun
- Jos aikaisempi todentaminen on osoittautunut epäilyttäväksi tai riittämättömäksi
- Kun satunnainen osto käteisellä on kertasuorituksena tai toisiinsa liittyvinä maksuina vähintään 15 000 euroa
- Pelikasinolla ja muissakin rahapeleissä, jos panos on yli 3 000 euroa

Asiakassuhdetta perustettaessa tilintarkastajan on tunnistettava asiakkaansa ja todennettava tämän edustajien henkilöllisyys. Asiakassuhdetta ei saa perustaa, jos tilintarkastaja ei pysty toteuttamaan asiakkaan tuntemiseksi säädettyjä toimia. Asiakkaan tunnistamisella tarkoitetaan sitä, että tunnistamisen kohteena olevasta asiakkaasta pyydetään tiettyjä yksilöintitietoja, kuten oikeushenkilöltä esimerkiksi osakeyhtiöltä Y-tunnus ja luonnolliselta henkilöltä henkilötunnus. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 7-8.)

Tuntemisvelvollisuus edellyttää oman toimialan tuotteiden, palveluiden, asiakkaiden ja teknologisen kehityksen riskiperusteista arviointia. Riskiperusteista arviointia tulee tehdä

koko asiakassuhteen ajan. Jos riski on suuri, asiakkaiden toimintaa tulee seurata perusteellisemmin tai toisin sanoen tehostetummin. Jos riski on pieni, riittää yksinkertaisempi menettely ja asiakassuhteen laadun ja luonteen seuranta. (Jukarainen & Muttillainen 2015, 23.)

Jos kyseessä on asiakas, joka on tai jonka perheenjäsen tai yhtiökumppani on poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö eli PEP (Politically Exposed Person), asiakkaaseen kohdistuu aina tehostettu tuntemisvelvollisuus. Poliittisesti vaikutusvaltaiseksi henkilöksi luetaan neljännen rahanpesudirektiivin 3 artiklan kohdan 9 (Direktiivi 2015/849) mukaan henkilö, joka on viimeisen vuoden aikana toiminut julkisessa tehtävässä:

- a) valtionpäämiehet, hallitusten päämiehet, ministerit sekä vara- ja apulaisministerit;
- b) parlamenttien ja niiden kaltaisten lainsäädäntöelinten jäsenet;
- c) poliittisten puolueiden johtaelinten jäsenet;
- d) korkeimpien oikeuksien, perustuslakituomioistuinten tai muiden sellaisten korkean tason lainkäyttöelinten
- e) jäsenet, joiden päätöksiin ei voida hakea muutosta, poikkeustapauksia lukuun ottamatta;
- f) tilintarkastustuomioistuinten tai keskuspankkien johtokuntien jäsenet;
- g) suurlähettiläät, asiantuntijat sekä puolustusvoimien korkea-arvoiset upseerit;
- h) valtion omistamien yritysten hallinto-, johto- tai valvontaelinten jäsenet;
- i) kansainvälisen järjestön johtajat, varajohtajat ja johtokunnan tai vastaavan jäsenet.

Poliittisesti vaikutusvaltaisen perheenjäseneksi luetaan tämän aviopuoliso tai kumppani, joka rinnastetaan kansallisessa lainsäädännössä aviopuolisoon, lapsia ja heidän aviopuolisoitaan tai kumppaneitaan sekä lisäksi PEP:n vanhemmat. Neljännen rahanpesudirektiivin 3 artiklan kohdan 11 (Direktiivi 2015/849) mukaan yhtiökumppaniksi määritellään:

- a) kaikki sellaiset luonnolliset henkilöt, joiden tiedetään olevan oikeushenkilöiden tai oikeudellisten järjestelyjen todellisia yhteisomistajia ja edunsaajia tai joilla tiedetään olevan mikä tahansa muu läheinen liikesuhde poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön tai tämän perheenjäsenten kanssa
- b) kaikki sellaiset luonnolliset henkilöt, jotka ovat sellaisten oikeushenkilöiden tai oikeudellisten järjestelyjen todellisia yksinomistajia ja edunsaajia, joista tiedetään, että ne ovat tosiasiallisesti perustettu poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön tai tämän perheenjäsenten eduksi

Henkilöä ei kuitenkaan enää pidetä poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilönä, kun hän ei ole toiminut edellä mainituissa tehtävissä vähintään vuoteen. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 9.)

4.1.1 Riskiperusteinen arviointi

Rahanpesulainsäädäntö edellyttää kolmen tason riskiarviota:

1. Kansallinen riskiarvio
2. Valvojakohtainen riskiarvio
3. Ilmoitusvelvollisen riskiarvio, jonka laatii jokainen, joka kuuluu rahanpesulaissa lueteltuun toimiala- tai ammattiryhmään.

Tilintarkastaja laatii riskiarvion, jota hyödyntää asiakkaansa tuntemisessa ja asiakkaan jatkuvassa seurannassa. Riskiperusteista lähestymistapaa on noudatettava koko asiakassuhteen ajan. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 4.) Rahanpesulain 3 luvun 1 §:n mukaan riskiarviointia tehdessä tulee kiinnittää huomiota asiakkaisiin, maihin tai maantieteellisiin alueisiin, tuotteisiin, palveluihin ja liiketoimiin sekä jakelukanaviin liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit.

Laki ei varsinaisesti aseta sisältövaatimuksia riskiarviolle, vaan tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö voi itse päättää riskiarvion laadintamenetelmästä ja muodosta. Riskiarviossa otetaan huomioon tilintarkastajan toiminnan luonne, koko ja laajuus. Olennaisimpana kysymyksenä on, että missä määrin tilintarkastajan toimintaan, palveluihin tai asiakassuhteisiin liittyy rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskejä. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 4.)

Esimerkiksi tilintarkastusyhteisössä, jossa työskentelee useita tilintarkastajia, voidaan laatia yksi riskiarvio. Riskiarviossa tulee ottaa huomioon kaikkien tilintarkastajien asiakkaisiin ja mahdollisiin muihin toimeksiantoihin liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit. Tilintarkastusyhteisössä riskiarvion hyväksyy johto eli toimitusjohtaja tai hallitus tai jossakin tapauksissa näiden määräämä taho sisäisestä organisoitumisesta riippuen. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 4.)

Riskiarvion on oltava ajantasainen, ja sitä tulee päivittää aina, kun tilintarkastustoiminnassa, organisaatiossa tai asiakaskunnassa on tapahtunut merkittäviä muutoksia, jotka vaikuttavat riskiarvion sisältöön. Asiakkaalle on siis suoritettava jatkuvaa seuranta asiakkaan toiminnasta. Riskiarviota on päivitettävä säännöllisesti ja päivitykset tulee hyväksyttävä edellisessä kappaleessa mainitulla tavalla. Eräs merkittävä muutos voi olla toiminnan laajentuminen uusille toimialueille tai maantieteelliselle alueelle. Säännöllinen päivittäminen edellyttää riskiarvion päivittämistä esimerkiksi 1-3 vuoden välein tietyinä ajankohtana. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 5-6.)

4.1.2 Yksinkertaistettu ja tehostettu tuntemisvelvollisuus

Asiakkaan tuntemiseen ja tunnistamiseen on kolme eri tasoista tunnistamisen tasoa: yksinkertaistettu, tavallinen ja tehostettu asiakkaan tunteminen. Menettelyn valinta tehdään tapauskohtaisesti riskiarvioinnin perusteella. Riskiarvioinnin perusteella puolestaan määräytyy mihin tasoon asiakas määritellään ja sen myötä määräytyy toimenpiteiden laajuus. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 11.)

Niin sanottua tavallista asiakkaan tuntemista noudatetaan, kun asiakassuhteeseen liittyy tavanomainen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 12.)

Asiakassuhdetta perustettaessa on suoritettava seuraavat tuntemiseen liittyvät toimenpiteet:

- Asiakas tulee tunnistaa ja todentaa luotettavasta lähteestä
- Edustaja tulee tunnistaa ja henkilöllisyys todentaa ja lisäksi varmistaa edustajan oikeus toimia asiakkaan puolesta
- Tosiasiallisten edunsaajien tunnistaminen

Näiden toimenpiteiden lisäksi tilintarkastajan on seurattava asiakassuhdetta, jotta voidaan havaita poikkeukselliset ja epätavalliset liiketoimet. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 12.)

Mikäli asiakkaaseen liittyy vähäinen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski, asiakkaan tuntemisessa ja tunnistamisessa voidaan noudattaa yksinkertaistettua tuntemismenettelyä. Yksinkertaistetussa tuntemismenettelyssä ilmoitusvelvollisen ei ole välttämätöntä pyytää edellä mainittuja tuntemistietoja. Menettelyä voidaan keventää muun muassa tuntemistietojen määrän tai lähteiden taikka henkilöllisyyden todentamisen ajoituksen osalta. Yksinkertaistettu tuntemismenettely ei kuitenkaan poista tilintarkastajan velvollisuutta asiakkaan jatkuvaan seurantaan poikkeuksellisten tai epätavallisten liiketoimien havaitsemiseksi. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 12.)

Tehostettu tuntemismenettely otetaan käyttöön, kun riskiarvion perusteella asiakassuhteeseen liittyy tavallista suurempi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski. Tehostetulla asiakkaan tuntemisella tarkoitetaan sitä, että asiakkaasta kerätään ja dokumentoidaan kaikki tavalliseen tuntemismenettelyyn kuuluvat tiedot, todennetaan henkilöllisyydet sekä kiinnitetään erityistä huomiota dokumentaation luotettavuuteen, varojen alkuperään ja asiakassuhteen tehostettuun seurantaan. Näiden lisäksi tutkitaan ja selvitetään taustat ja tarkoitukset sellaisista liiketoimista, jotka ovat monimutkaisia ja vaikuttavat poikkeuksellisen suurilta sekä epätavallisilta ja joilla ei ole taloudellista tai laillista tarkoitusta. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 13.)

Tehostettu tuntemisvelvollisuus pätee myös poliittisesti vaikutusvaltaisiin henkilöihin. Jos asiakas on tai on ollut poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, sellaisen perheenjäsen tai yhtiökumppani tulee Suomen Tilintarkastajat ry:n (2017, 13) mukaan kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

- Asiakassuhteen aloittaminen täytyy hyväksyttävä ilmoitusvelvollisen ylimmässä johdossa

- Tilintarkastajan tulee toteuttaa asianmukaiset toimenpiteet saadakseen selvyden asiakassuhteeseen tai liiketoimeen liittyvän varallisuuden ja varojen alkuperästä
- Ilmoitusvelvollisen tulee järjestää jatkuva tehostettu asiakassuhteen seuranta

Tulee kuitenkin ottaa huomioon, että vaikka asiakkaan hallituksen jäsenenä toimisi poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, ei tämä pelkää aiheuta edellä mainittuja velvoitteita kyseessä olevan asiakkaan osalta, jos itse asiakasta ei voida pitää poliittisesti vaikutusvaltaisena. Velvoitteet syntyvät kuitenkin siinä vaiheessa, jos asiakasyrityksen tosiasiallisena edunsaajana on poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 13.)

4.1.3 Selonotto- ja huolellisuusvelvollisuus

Selonottovelvollisuus tarkoittaa sitä, että jos valvottava eli tässä tapauksessa tilintarkastaja havaitsee tavanomaisesta poikkeavan tai epäilyttävän liiketoimen, sen on selvitettävä liiketoimen tarkoitus ja perusteet ja harkittava saadun selvityksen perusteella, onko syytä tehdä rahanpesuilmoitus. (Finanssivalvonta 2015b.)

Tilintarkastajan velvollisuutena on rahanpesulain 3 luvun 4 §:n mukaan hankittava tietoja asiakkaansa toiminnasta, liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta sekä perusteista palvelun käyttämiselle. Tilintarkastajan on myös järjestettävä riittävä seuranta ottaen huomioon asiakkaan toiminnan laatu ja laajuus, asiakassuhteen pysyvyys ja kesto sekä riskit. Tilintarkastajan tulee saada käsitys, että asiakkaan toiminta vastaa sitä kokemusta, jonka tilintarkastaja saa asiakkaasta ja tämän toiminnasta.

Eriyinen selonottovelvollisuus eli huolellisuusvelvollisuus pätee niihin asiakkaisiin, joiden liiketoimet ovat syystä tai toisesta epätavallisia tai poikkeuksellisia. Etelä-Suomen Aluehallintoviraston yleisohjeen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ilmoitusvelvollisille (2015, 5) mukaan erityistä huomiota on kiinnitettävä seuraaviin liiketoimiin:

- Jotka poikkeavat tavanomaisesta liiketoimesta rakenteeltaan tai suuruudeltaan
- Jotka poikkeavat tavanomaisesta liiketoimesta koon tai toimipaikan osalta
- Joilla ei ole ilmeistä taloudellista tarkoitusta
- Jotka eivät sovi yhteen asiakkaasta saatujen tietojen ja kokemuksen kanssa

Yllä mainituissa epätavallisissa tilanteissa tilintarkastajan on pyydettävä asiakkaalta selvitystä omaisuuden alkuperästä ja käyttötarkoituksesta. Asiaan liittyviä selvityksiä voi hakea lisäksi myös viranomaisrekistereistä. Saatujen selvitysten perusteella tilintarkastajan on arvioitava ja pääteltävä, vaikuttaako asiakkaan liiketoimi epäilyttävältä ja tarvittaessa tehtävä ilmoitus Rahanpesun selvittelykeskukselle. (ESAVI 2015, 6.)

4.2 Ilmoitusvelvollisuus ja salassapitovelvollisuus

Tilintarkastajan on tehtävä ilmoitus, jos hän tilintarkastusta suorittaessaan havaitsee, että liiketoimi ei ole hänen ammatillisen kokemuksensa perusteella tavanomainen eikä liiketaloudellisesti perusteltu. Tilintarkastaja saattaa myös tehdä havaintoja, jotka viittaavat rahanpesuun tai terrorismin rahoittamiseen. (Suomen Tilintarkastajat ry 2017, 16.)

4.2.1 Ilmoitusvelvollisuus

Rahanpesulain 4 luvun 1 §:n mukaan ilmoitusvelvollisen eli tässä tapauksessa tilintarkastajan on selonottovelvollisuuden täytettyään viipymättä ilmoitettava epäilyttävästä liiketimestä tai terrorismin rahoittamisen epäilystä Rahanpesun selvittelykeskukselle. Lain mukaan ilmoitusvelvollisen on myös annettava Rahanpesun selvittelykeskukselle kaikki epäilyn selvittämisen kannalta välttämättömät tiedot ja asiakirjat.

Rahanpesulaissa ei kuitenkaan ole annettu ohjeita ilmoitusvelvollisuuden syntymiselle eli laissa ei ole määrätty niin sanottua ilmoituskynnystä esimerkiksi minkäänlaista olennaisuusedellytystä. Tästä syystä ilmoitusvelvollisuus on ratkaistava tilintarkastajan oman riskiarvion perusteella. Ilmoituskynnyksen ei tulisi olla korkea, mikäli on perusteltu syy epäillä rahanpesua, sillä ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömisestä seuraa sanktioita. Ilmoitus rahanpesuepäilystä tulee tehdä ajoissa, jotta tilintarkastaja välttyy ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömiseltä.

4.2.2 Salassapitovelvollisuus

Ilmoitusvelvollinen eli tässä tapauksessa tilintarkastaja ei saa paljastaa rahanpesu- tai terrorismin rahoittamisepäilystä tehtyä ilmoitusta sille, johon epäily kohdistuu eikä muillekaan henkilöille. Salassapitovelvollisuus koskee myös tilintarkastajan tai tilintarkastusyhteisön palveluksessa työskenteleviä sekä niitä, jotka ovat saaneet salassa pidettäviä tietoja poikkeussäännöksen nojalla. (ESAVI 2015, 7.)

5 Rahanpesulain uudistuksen vaikutukset tilintarkastajan työssä

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan rahanpesulain kokonaisuudistuksen vaikutuksia tilintarkastajan työssä eli sitä, millä tavoin uudistukset koskettavat tilintarkastajia ja miten ne näkyvät tilintarkastajien arjessa ja jokapäiväisessä työssä. Tarkoituksena on saada tietoa muutoksen vaikutuksista tilintarkastajien henkilökohtaisten kokemusten ja näkemysten kautta.

Tutkimusta varten on laadittu kysely, jolla pyritään selvittämään rahanpesulain uudistuksen tuomia muutoksia ja vaikutuksia tilintarkastajien työssä käytännössä. Kyselyn vastajiksi valittiin erään tilintarkastusyhteisön kaikki KHT- ja HT-tilintarkastajat. Kysely pidettiin täysin anonyymina eli nimettömänä luotettavien vastausten saamiseksi.

5.1 Tutkimuksen suunnittelu ja toteutus

Tutkimuksen empiirinen osio on toteutettu kvalitatiivisella eli laadullisella menetelmällä. Laadullisen tutkimuksen rinnalla on käytetty kvantitatiivista eli määrällistä menetelmää, jossa voidaan tutkia aineistoa numeroita apuna käyttäen.

Laadullisen tutkimuksen avulla pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. Laadullisella tutkimuksella pyritään saamaan syvempi ja merkityksellisempi käsitys tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimuksessa annetaan tilaa tutkittavien henkilöiden näkökulmille ja kokemuksille, sekä perehdytään ilmiöön liittyviin ajatuksiin, tunteisiin ja kokemuksiin. Laadullinen tutkimus on saanut vaikutteita eri suunnista kuten hermeneutiikasta, fenomenologiasta ja analyyttisestä kielifilosofiasta. Laadulliset tutkimukset ovat useimmiten hypoteesittomia, joten tässäkin tutkimuksessa emme tee oletuksia tuloksista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74-140.)

Määrällisen tutkimuksen avulla ilmiötä pystytään kuvaamaan ja tulkitsemaan mittausmenetelmillä eli numeroita apuna käyttäen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa kerätään numeerista tutkimusaineistoa esimerkiksi kyselylomakkeen avulla. Tällöin kyselylomake sisältää niin sanottuja suljettuja eli strukturoituja kysymyksiä. Toisin sanoen määrällinen tutkimus perustuu mittaamiseen, jonka tuloksena syntyy lukuarvoja sisältävää havaintoaineistoa, jota voidaan analysoida tilastollisin menetelmin. (Vilka 2007, 14-15.)

Määrällisessä tutkimuksessa henkilöitä koskevien asioiden tutkiminen onnistuu siten, että tutkittavat asiat muutetaan rakenteellisesti. Tutkittava asia siis strukturoidaan. Strukturoinnissa tutkittava asia ja sen ominaisuudet suunnitellaan ja vakioidaan ennen aineiston keräämistä. Tutkittava asia vakioidaan kyselylomakkeeseen kysymyksiksi ja vaihtoehdoiksi

niin, että kaikki vastaajat ymmärtävät kysymyksen samalla tavalla ja kysymykset voidaan kysyä kaikilta vastaajilta samalla tavalla. Jokaiselle tutkittavalle asialle eli muuttujalle annetaan arvo, joka ilmaistaan symboleina, kuten esimerkiksi numeroina. (Vilkkä 2007, 14-15.)

Tutkimus toteutettiin kyselyn muodossa täysin anonymisti ja kysely laadittiin Webropol-sovelluksella. Kyselyssä kysymysten muoto on vakioitu eli kaikilta kyselyyn vastaavilta kysytään samat asiat, samassa järjestyksessä ja samalla tavalla (Vilkkä 2007, 28.). Webropolilla pystytään luomaan kysely Internet-selaimella ja kyselyyn johtava linkki voidaan lähettää sähköisesti kohderyhmälle.

Haastattelun sijaan tutkimuksessa käytettiin kyselyä, koska haastattelujen järjestäminen suurehkolle ihmisjoukolla nähtiin haasteellisenä vaihtoehtona, ja kohderyhmä ei vaikuttanut kiinnostuneen henkilökohtaisista haastatteluista tiukkojen työaikataulujen vuoksi. Henkilökohtaisia haastatteluja olisi siis ollut hyvin haastava järjestää.

Kyselyllä haluttiin saada vastauksia kysymyksiin ”miksi, miten ja millainen merkitys”. Kyselyn tärkeänä tavoitteena oli saada syvällisempää ymmärrystä rahanpesulain muutoksesta ja sen vaikutuksista tilintarkastajien työssä. Lain muutoksen vaikutukset eivät ole koskaan ennalta täysin tiedossa, joten siksi aihepiiri on ennalta tuntematon. Kyselyn avulla saatiin tietoa tilintarkastajien henkilökohtaisista näkemyksistä ja kokemuksista lain muutoksen vaikutuksista heidän työssään ja velvollisuuksissaan.

Kysely toteutettiin erään tilintarkastusyhteisön KHT- ja HT-tilintarkastajille. Kysely lähetettiin noin 120:lle KHT- ja HT-tilintarkastajalle. Kyselyn linkki lähetettiin kaikille valitun kohderyhmän henkilöille sähköpostilla. Vastauksia saatiin yhteensä 18:lta kohderyhmän henkilöltä.

5.2 Kyselyn kysymykset

Kysely sisälsi sekä monivalintakysymyksiä että kysymyksiä, joihin vastattiin avoimesti omin sanoin. Kyselyn määrällinen osio koostui monivalintakysymyksistä, joilla pyrittiin saamaan tilastollista aineistoa. Kysymyksien arvon symbolina käytettiin numeroita. Esimerkiksi, kun kysyttiin mielipidettä jostakin asiasta, käytettiin arvoasteikkoa 0-5. Arvo 5 tarkoitti, että vastaaja oli täysin samaa mieltä, 1 sitä että vastaaja ei ollut ollenkaan samaa mieltä, 3 sitä että vastaajan mielipide oli jotakin ääri rajojen väliltä ja 0 tarkoitti sitä, että vastaaja ei osannut kertoa mielipidettään kysymykseen.

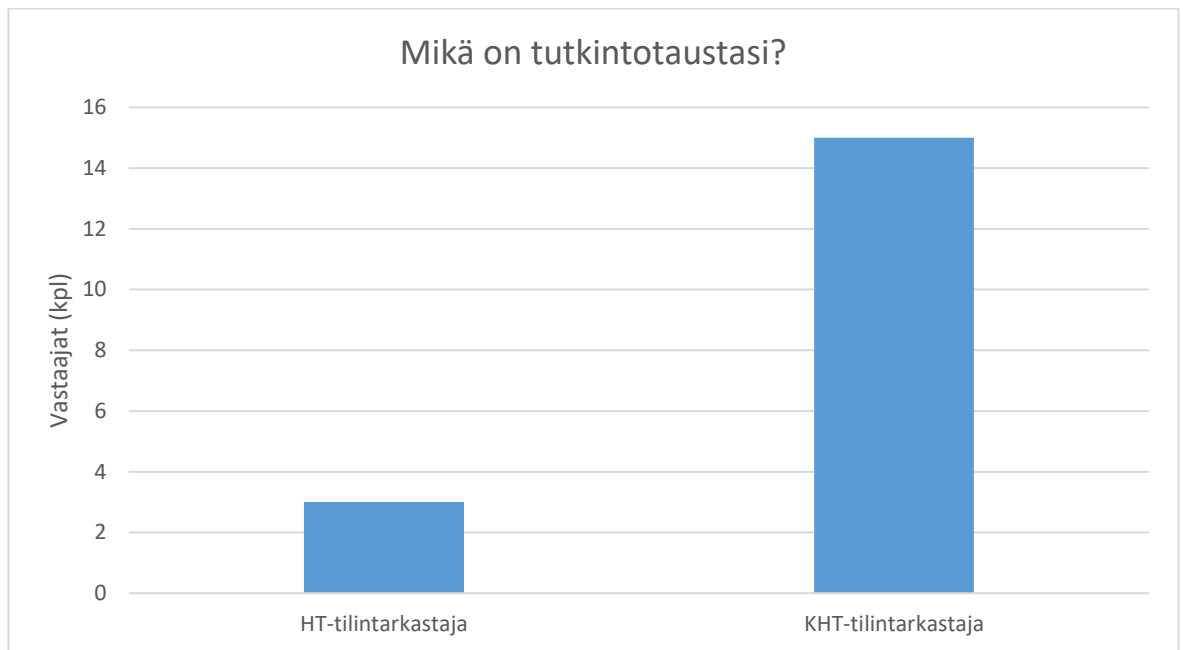
Monivalintakysymyksillä kysyttiin muun muassa vastaajien tutkintotaustaa, työkokemuksen määrää tilintarkastuksen parissa sekä tärkeimpiä lain uudistuksia ja uudistusten merkitystä työssä ja työmäärässä sekä sitä, saavatko tilintarkastajat mielestään tarpeeksi koulutusta rahanpesusta.

Kyselyn laadullinen osio koostui avoimista kysymyksistä. Avoimilla kysymyksillä pyrittiin saamaan tilastollista aineistoa tukevaa ja täydentävää, tarkempaa lisätietoa vastaajien kokemuksista ja mielipiteistä. Avoimilla kysymyksillä haluttiin saada tarkempaa tietoa vastaajien kokemuksia siitä, miten lain uudistus on näkynyt käytännön työssä, millainen vaikutus sillä on ollut tilintarkastuksen prosesseihin ja mikä muutoksissa on aiheuttanut haasteita.

Kysely koostuu yhteensä 18:sta kysymyksestä. Selkeyttämisen vuoksi kysely on jaettu taustatietojen lisäksi kolmeen aihepiiriin, joita ovat rahanpesulain uudistus 2017 yleisesti, lain yksityiskohtaiset velvoitteet ja niiden vaikutus sekä uudistuksen merkitys tilintarkastuksessa. Kysely löytyy kokonaisuudessaan opinnäytetyön liitteistä yksi. Kysymyksien vastauksista laadittiin Excel-taulukko, jolla oli helppo työstää saatua aineistoa. Excelin avulla vastauksista saatiin luotua havainnoivia kuvaajia, jotka tukivat aineiston analysointia.

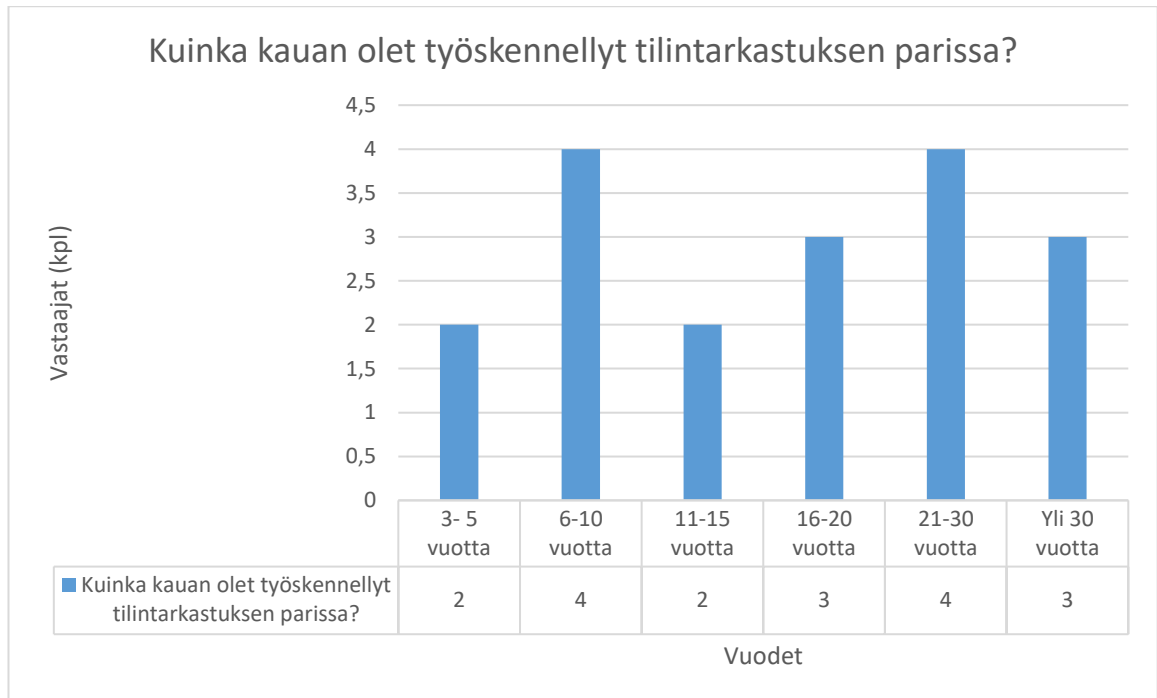
6 Tutkimuksen tulokset

Tutkimuksen tuloksia analysoitiin Excelissä luotujen taulukoiden avulla sekä niiden tueksi saatujen avoimien vastauksien avulla. Osa vastaajista antoi avoimiin kysymyksiin pitkiäkin vastauksia omista kokemuksistaan, tiedoistaan ja mielipiteistään, mutta joukosta löytyi myös sellaisia vastaajia, jotka eivät olleet kovinkaan innokkaita vastaamaan avoimiin kysymyksiin.

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden tilintarkastajien tutkintotaustat.

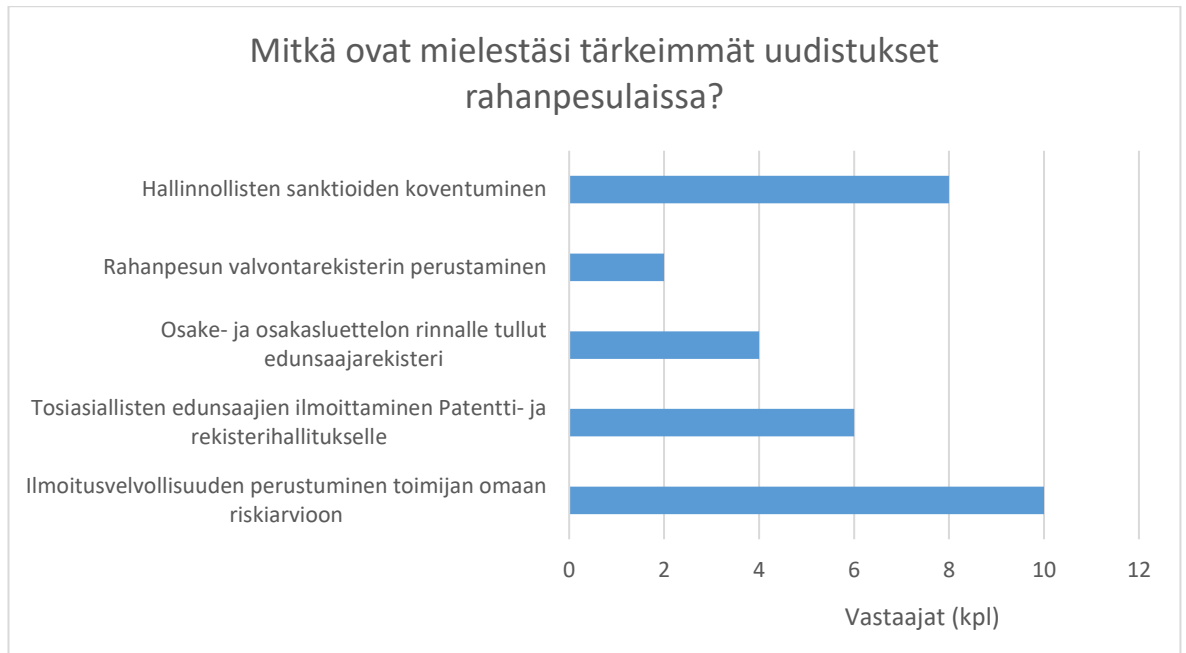
Tulosten perusteella kyselyyn vastaajista ylivoimaisesti suurin osa oli KHT-tilintarkastajia. Kyselyyn vastasi yhteensä 18 henkilöä, joista 15 sanoi olevansa KHT-tilintarkastajia. Lopuilla kolmella vastaajalla on HT-tutkinto (kuvio 1). Vastaajista suurin osa on työskennellyt tilintarkastuksen parissa 6-10 vuotta tai 21-30 vuotta, loput jotakin siltä väliltä (kuvio 2).

Kuvio 2. Kyselyyn vastanneiden tilintarkastajien työkokemus tilintarkastuksessa.

6.1 Tärkeimmät muutokset

Kyselyllä tiedusteltiin KHT- ja HT-tilintarkastajien kokemuksia ja mielipiteitä siitä mitkä ovat heidän mielestään uudistuneen rahanpesulain tärkeimmät uudistukset. Kuten kuvio 3 voidaan havaita, vastaajat pitävät lakiuudistuksen tärkeimpinä muutoksina ilmoitusvelvollisuuden perustumista toimijan omaan riskiarvioon sekä hallinnollisten sanktioiden koventumista. 10 vastaajaa 18:sta on sitä mieltä, että tärkein muutos on ilmoitusvelvollisuuden perustuminen toimijan omaan riskiarvioon ja kahdeksan vastaajan mielestä hallinnollisten sanktioiden koventuminen on tärkein muutos. Tämä ei sinänsä yllätä, koska lain uudistuksella ilmoitusvelvollisten on entisestään kiinnitettävä huomiota riskiarvioihin ja näiden perusteella tehtävä omat johtopäätöksensä siitä onko rahanpesuilmoituksen tekeminen aiheellista vai aiheetonta. Hallinnollisten sanktioiden koventuminen puolestaan saattaa herättää ilmoitusvelvollisissa pientä pelkoa ja saada heidät olemaan tarkkaavaisempia ja valppaampia sekä mahdollisesti reagoimaan herkemmin riskiarvion tuloksiin. (kuvio 3)

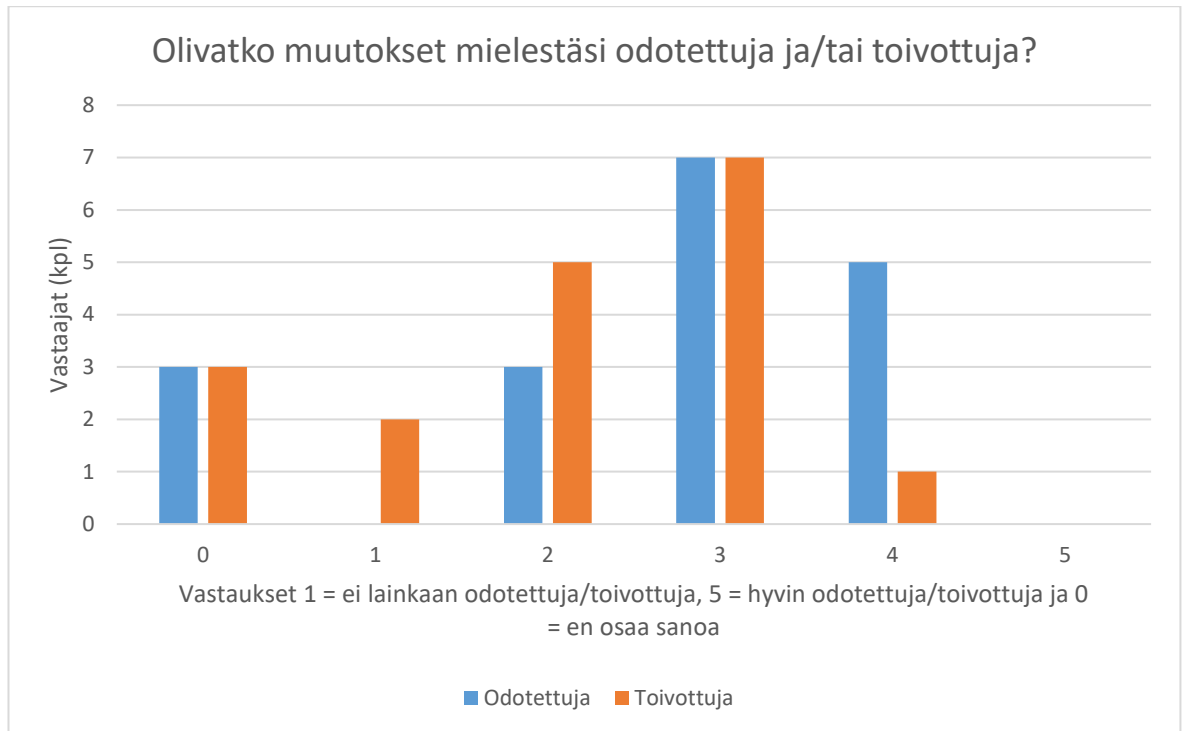

Kuvio 3. Rahanpesulain uudistuksen tärkeimmät muutokset KHT- ja HT-tilintarkastajien näkökulmasta.

Osake- ja osakasluettelon rinnalle tullutta edunsaajarekisteriä ja tosiallisten edunsaajien ilmoittamista PRH:lle ei vastaajien mukaan pidetty yhtä merkittävänä uudistuksena kuin yllä mainittuja. Tämä voi johtua siitä, että yllä mainituissa muutoksissa tilintarkastajille kohdistuvat paineet ja riskit ovat suuremmat. (kuvio 3)

Vähiten tärkeä muutos vastaajien mielestä on rahanpesun valvontarekisterin perustaminen. Vain kaksi vastaajaa 18:sta vastaajasta on sitä mieltä, että rahanpesun valvontarekisterin perustaminen on tärkein uudistus rahanpesulaissa. (kuvio 3)

Kuviossa 4 on kuvattu tilintarkastajien mielipiteitä siitä, olivatko rahanpesulain kokonaisuudistuksen tuomat muutokset odotettuja ja/tai toivottuja. Tilintarkastajista suurin osa eli seitsemän vastaajaa 18:sta on sitä mieltä, että muutokset olivat jokseenkin odotettuja ja toivottuja. Viiden vastaajan mielestä muutokset olivat melko odotettuja, mutta ei juurikaan toivottuja. Kolme vastaajaa 18:sta vastaajasta ei osaa sanoa mitä mieltä olisi muutoksista. Vastausten perusteella voidaan siis päätellä, että nämä uudistukset olivat odotettuja ja jossain määrin myös toivottuja. Toki joukosta löytyy myös sellaisia, jotka eivät toivo muutoksia. Ainakaan sellaisia, jotka lisäävät työmäärää tai hankaloittavat työn tekemistä.

Kuvio 4. Tilintarkastajien mielipiteet siitä, olivatko rahanpesulain muutokset odotettuja ja/tai toivottuja.

Kyselyn avulla kerättiin tilintarkastajilta myös käytännön kokemukseen perustuvia näkemyksiä siitä mitä toimenpiteitä tilintarkastajalta edellytetään rahanpesulain suhteen. Tämä on yksi kyselyn kysymyksistä, joihin vastaajat saivat vastata vapaamuotoisesti. Vastauksia saatiin useita ja mielipiteitä oli monia, mutta eniten vastauksissa nousi esiin ammatillinen skeptisyys sekä riskiarvio, asiakkaan tunnistaminen ja edunsaajien dokumentointi.

Asiakkaasta tehtävän riskiarvion ja asiakkaan tunnistamisen ohella tilintarkastajalta odotetaan asiakkaan jatkuvaa seurantaa sekä asiakkaan toimialan ymmärtämistä. Tilintarkastajan velvollisuuksiin ja työhön kuuluu tunnistaa tosiasialliset edunsaajat ja mahdolliset PEP:t eli poliittisesti vaikutusvaltaiset henkilöt.

Tilintarkastajan tulee kyseenalaistaa epäloogiseksi kokemiaan asioita, sillä ammatillinen skeptisyys on yksi tilintarkastajan ammatin tärkeimpiä ominaisuuksia. Ammatillinen skeptisyys kulkee mukana läpi koko tarkastuksen lähtien asiakkaan tunnistamisesta ja riskiarviosta. Skeptisyys ei kuitenkaan tarkoita, että epäilläään asiakasta, vaan lähinnä sitä, että suhtaudutaan varauksella.

Vastauksissa tuli esiin myös se, että ilmoitusvelvollisuuden kynnyks on madaltunut merkittävästi. Tilintarkastajan tulee olla hereillä joka tilanteessa, erityisesti kaikissa sellaisissa

tilanteissa, jotka vaikuttavat rahansiirtojen osalta vähänkään poikkeuksellisilta. Eräs vastaajista vastasikin, että ”tilintarkastajan tulee kriittisesti arvioida yrityksen rahaliikennettä ja aktiivisesti toimia, jos jotain epäilyttävää ilmenee”. Yhdellä vastaajalla oli sellainen käsitys, että tilintarkastajalta edellytetään ensisijaisesti lopullisen edunsaajan tunnistamista, mutta jollei rahanpesusta ole havaintoja, veloitteet jäävät muilta osin vähäisiksi.

Esiin nousi myös mahdollisesta rahanpesuepäilystä ilmoittaminen. Vastaajien mukaan tilintarkastajan ”pitää itse arvioida voiko tilintarkastuksen yhteydessä tehty havainto liittyä rahanpesuun ja tehdä tarvittaessa ilmoitus”. Toisin sanoen rahanpesuepäily ja siitä ilmoittaminen jää täysin tilintarkastajan oman harkinnan varaan ja jokainen tarkastaja on velvollinen itse päättämään, voisiko tehtyyn havaintoon liittyä rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen mahdollisuus.

6.2 Lain yksityiskohtaiset veloitteet ja niiden vaikutus

Uudistunut rahanpesulaki velvoittaa tilintarkastajat järjestämään riskiperusteisesti jatkuvan seurannan asiakkaan toiminnasta. Kyselyn perusteella suurin osa sanoo, että jatkuva seuranta tapahtuu normaalin tilintarkastuksen puitteissa. Sinänsä siis lakimuutos ei välttämättä tuo uudenlaista seurantaasiakkaan toimista, vaan asiakkaan seuraaminen kuuluu yhtenä osana tilintarkastajan tehtäviin. Osalle vastaajista on epäselvää, miten jatkuva seuranta käytännössä tapahtuu tai miten jatkuva seuranta järjestetään.

Yhden vastaajan mielestä ”jatkuva seuranta on haasteellista etenkin pienempien asiakkaiden kanssa”. Kyselyyn vastaajat kuitenkin painottavat sitä, että merkittävimmissä roolissa on asiakkaan ja asiakkaan toimialan tunteminen sekä vuosittainen asiakkaan tunnistaminen. Vastaajien keskuudessa ollaan myös sitä mieltä, että tilintarkastajalla ei ole mahdollisuutta jatkuvaan seurantaan: ”tämä edellyttäisi sitä, että tilintarkastajan tulisi olla yrityksessä usein tilikauden aikana ja tähän ei ole mahdollista”. Rahaliikenteen seuranta tarkastuksen yhteydessä koettiin ainoana mahdollisuutena jatkuvaan seurantaan.

Vastauksissa painotettiin sitä, että tilintarkastajan työ on jälkikäteen tehtävää, minkä vuoksi jatkuva seuranta on haasteellista. Toisin sanoen tilintarkastajat eivät voi havaita tilikauden aikana tapahtuneita epäilyttäviä liiketoimia ajantasaisesti, vaan mahdolliset havainnot näistä tehdään vasta tilikauden päättymisen jälkeen tilinpäätöstarkastuksen yhteydessä.

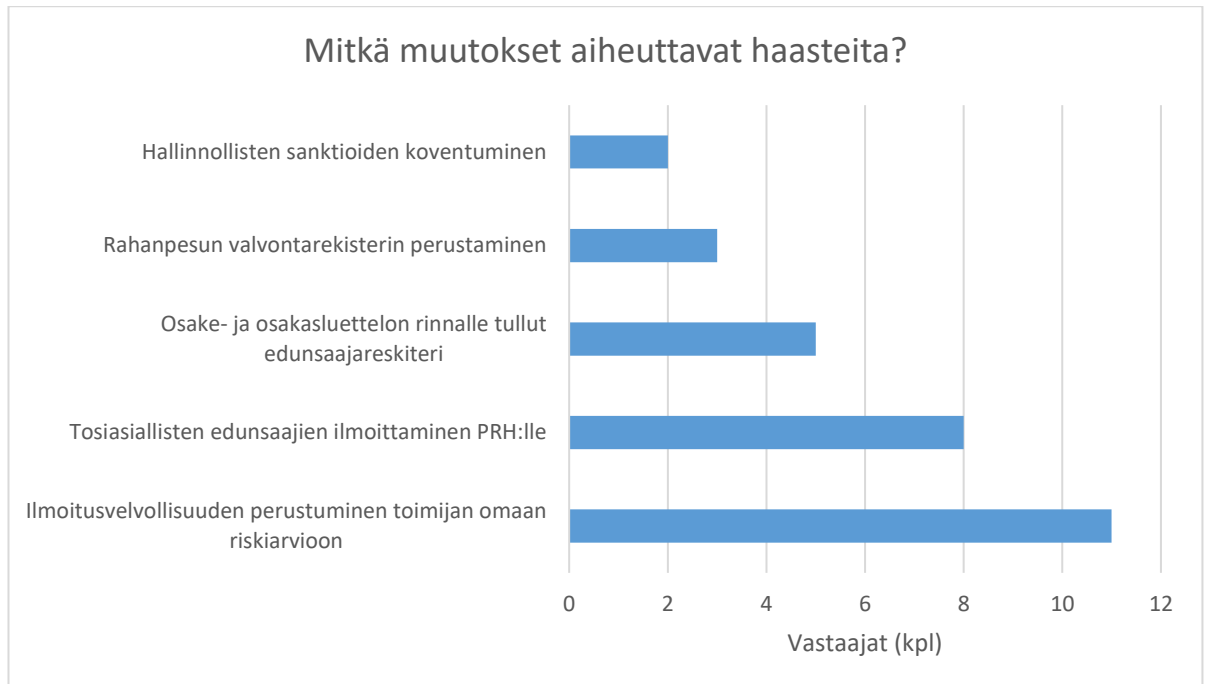
Tilintarkastajilta kysyttiin lakimuutoksen vaikutuksista toimintatapoihin rahanpesun valvomiseksi ja estämiseksi. Vastaajista muutama on sitä mieltä, että lakimuutos ei ole tuonut

suuria muutoksia, koska tilintarkastusyhteisössä on kiinnitetty huomiota näihin asioihin jo pitkään. Osa on sitä mieltä, että toistaiseksi lakimuutos ei ole vaikuttanut mitenkään muuten kuin, että työntekijöitä on koulutettu asian tiimoilta. Toisaalta ollaan sitä mieltä, että muutos on vaikuttanut asiakkaan tunnistamiseen ja hyväksymisprosessiin ja tehnyt näistä vaiheista erityisen raskaita. Mielipiteitä ja kokemuksia löytyi siis laidasta laitaan.

Suurin osa vastaajista on kuitenkin sitä mieltä, että lakimuutos on lisännyt töiden määrää esimerkiksi hallinnollisten toimenpiteiden osalta. Muutamien vastaajien mielestä muutos on tuonut mukanaan lisää byrokratiaa: vastaajien mielestä muutos on ”lisännyt dokumentointivelvoitteita” ja ”tiukentanut dokumentointivaatimuksia”. Tätä ei koeta relevantiksi tekemiseksi työn kannalta.

Lakiuudistus on myös tuonut mukanaan uuden prosessin hoidettavaksi tilintarkastajien työssä. Asiakkaan hallitustiedot, tosialliset edunsaajat sekä mahdolliset PEP-suhteet on selvitettävä vuosittain asiakassuhteen hyväksynnän yhteydessä. Samalla on kiinnitettävä enemmän huomiota poikkeuksellisiin tapahtumiin rahanpesun näkökulmasta.

Tärkeimpien muutoksien lisäksi kyselyllä tiedusteltiin mikä tai mitkä muutoksista aiheuttaa haasteita. 11 vastaajaa 18:sta vastaajasta on sitä mieltä, että haasteita tuottaa ilmoitusvelvollisuuden perustuminen toimijan omaan riskiarvioon (kuvio 5). Toiseksi eniten haasteita tuottaa tosiasiallisten edunsaajien ilmoittaminen PRH:lle (kuvio 5). Nämä koetaan haasteeksi, koska ilmoitusvelvollisuuden toteutuminen on helppoa teoriassa, mutta haastavaa käytännössä. Käytännössä mahdollista rahanpesua voi olla vaikea tunnistaa ja tästä syystä ilmoituksia voi jäädä tekemättä tai osa ilmoituksista voi olla jopa turhia. Rahanpesuilmoituksen tekemisen jälkeen tilintarkastaja ei myöskään saa mitään informaatiota siitä onko ilmoitus johtanut jonkinlaisiin toimenpiteisiin, jotka olisi syytä ottaa huomioon tilintarkastuksessa. Tästä seuraa se, että tunnistettu niin sanotusti poikkeuksellinen toimintatapa jatkuu vuosia eikä siitä tehdä enää ilmoituksia ja siitä tuleekin yhtiön vakiintunut käytäntö.

Kuvio 5. Tilintarkastajien näkemyksiä haasteita aiheuttavista muutoksista.

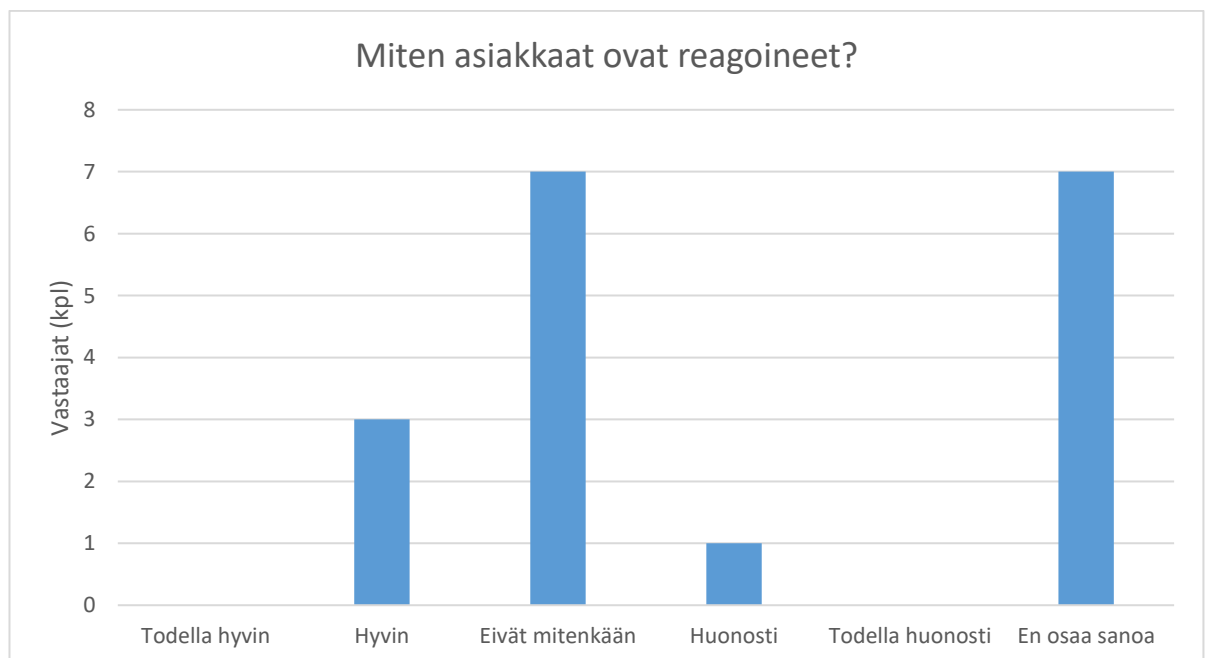
Tosiasiallisten edunsaajien ilmoittamista PRH:lle pidetään haastavana siksi, että esimerkiksi yhdistyksissä ja säätiöissä tosiasiallisten edunsaajien joukko on laaja. Eräs vastaaja ehdottikin vastauksessaan, että ”tarvittaisiin niin sanottu julkinen osakerekisteri, jonne yhtiöiden pitäisi ilmoittaa yhtiön osakkeenomistajat”. Tämä voisi olla hyvä vaihtoehto myös siksi, että kaikille yhtiöille ei ole vielä selvää, että heidän tulisi kartoittaa kaikki tosiasialliset edunsaajat.

Vaikka kuvion 3 perusteella voidaan päätellä, että tilintarkastajien mielestä toiseksi tärkein lain muutos oli hallinnollisten sanktioiden koventuminen, kuvion 5 mukaan tämä hallinnollisten sanktioiden koventuminen on kuitenkin vähiten haasteita tuottava muutos. Hallinnolliset sanktiot eivät suoraan näy jokapäiväisessä tilintarkastajan työssä, mutta todellisessa rahanpesutilanteessa niillä olisi jo merkitystä. Mahdollisesti tästä syystä tätä muutosta ei koeta haasteelliseksi, koska se ei ole välittömässä kosketuksessa tilintarkastajan työssä tai näy jokapäiväisessä työn tekemisessä.

Viisi vastaajaa on sitä mieltä, että osake- ja osakasluettelon rinnalle tullut edunsaajarekisteri tuottaa haasteita (kuvio 5). Avoimien vastauksien perusteella tämä koetaan haasteeksi siksi, että kaikki yhtiöt eivät välttämättä ymmärrä tai tiedä, että heidän pitäisi kartoittaa todelliset edunsaajat. Kuvion 5 tulosten ja avoimien vastauksien perusteella voidaan todeta, että lakimuutos on kaiken kaikkiaan lisännyt hallinnollista taakkaa. Mielenkiintoista ja kokemuksista paistaa rivien välistä se, että tilintarkastajien keskuudessa muutokset koetaan suhteellisen raskaana.

Siitä huolimatta, että suurin osa vastaajista näkee lain muutoksen tuovan useita haasteita, osa oli sitä mieltä, etteivät muutokset aiheuta haasteita heidän työssään. Eräs kyselyyn vastannut tilintarkastaja on työskennellyt alalla jo reilun 30 vuotta ja hänen kokemuksensa oli seuraava: ”Suomessa yritykset ovat hyvin korkea moraalisia, eikä rahanpesu ole mielestäni ollut koskaan ongelma”.

Kyselyn avulla selvitettiin myös sitä, että millä tavoin asiakkaat ovat reagoineet muutoksiin, joita lakiuudistus toi mukanaan. Kyselyyn vastanneista seitsemän kokee, että asiakkaat eivät ole reagoineet lakiuudistukseen millään tavalla. Toiset seitsemän vastaajaa ei osaa sanoa miten asiakkaat ovat asiaan suhtautuneet. Kuitenkin kolme vastaajaa on sitä mieltä, että asiakkaat ovat suhtautuneet muutoksiin hyvin ja vain yksi vastaaja on sitä mieltä, että asiakkaat ovat suhtautuneet muutoksiin huonosti. (kuvio 6)

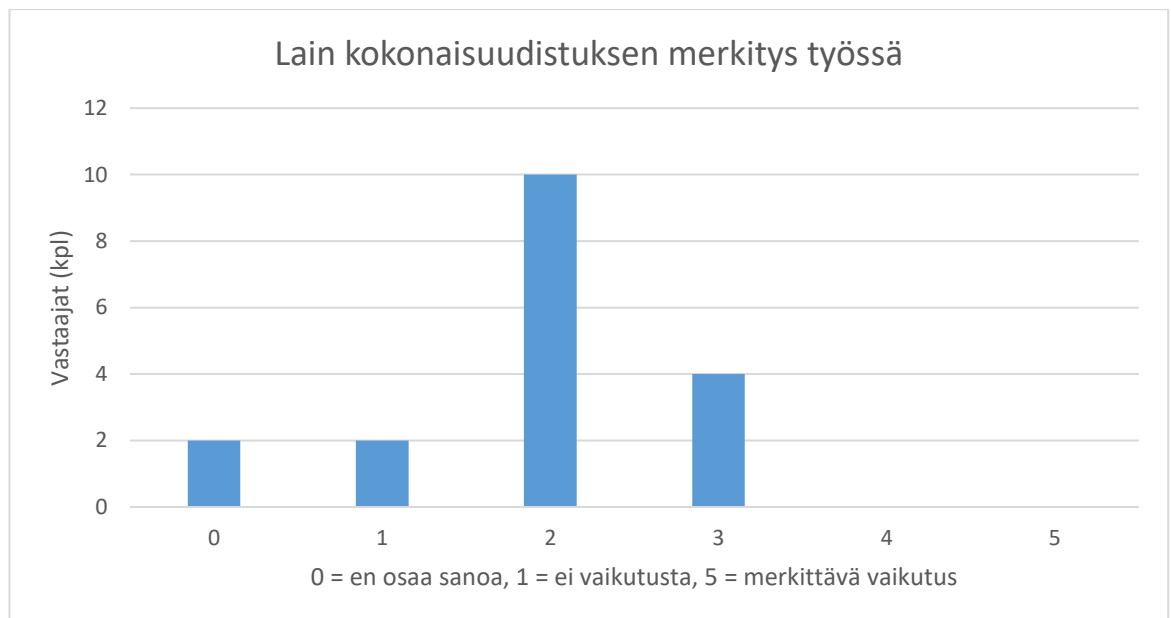
Kuvio 6. Tilintarkastajien kokemuksia siitä, miten asiakkaat ovat reagoineet muutoksiin.

Avoimella kysymyksellä kysyttiin tilintarkastajilta, ovatko he saaneet asiakkailta palautetta liittyen rahanpesulain tuomiin muutoksiin, ja jos ovat saaneet palautetta, niin millaista. Vastausten perusteella tilintarkastajat eivät ole saaneet asiakkailta minkäänlaista palautetta aiheesta, osittain johtuen siitä, ettei heiltä ole edes kysytty palautetta. Osa vastaajista kertoo saaneensa negatiivista palautetta uudistukseen liittyen, koska asiakkaat kokevat selvitystoimenpiteiden tiukentuneen ja lisääntynyt hallinnon määrä tuottaa heille haasteita. Eräs vastaaja toi myös esiin näkökulman siitä, että ”asiakas ei tule käytännössä tietämään, että hänestä on tehty ilmoitus, muutenhan työt loppuisivat tarkastajalta välittö-

mästi”. Mahdollisessa rahanpesuepäilytilanteessa tilintarkastaja ei siis saa lain velvoittamana kertoa asiakkaalle tehdystä rahanpesuilmoituksesta. Kyselyn vastausten perusteella tämä koetaan joidenkin tilintarkastajien keskuudessa negatiivisena asiana juurikin siksi, että tilintarkastajat kokevat tekevänsä työtänsä asiakkaan parhaaksi. Tilintarkastajat kuitenkin kokevat, että yrityksissä tiedotetaan näistä asioista ja ollaan aiempaa valppaampia asian suhteen.

6.3 Uudistuksen merkitys tilintarkastuksessa

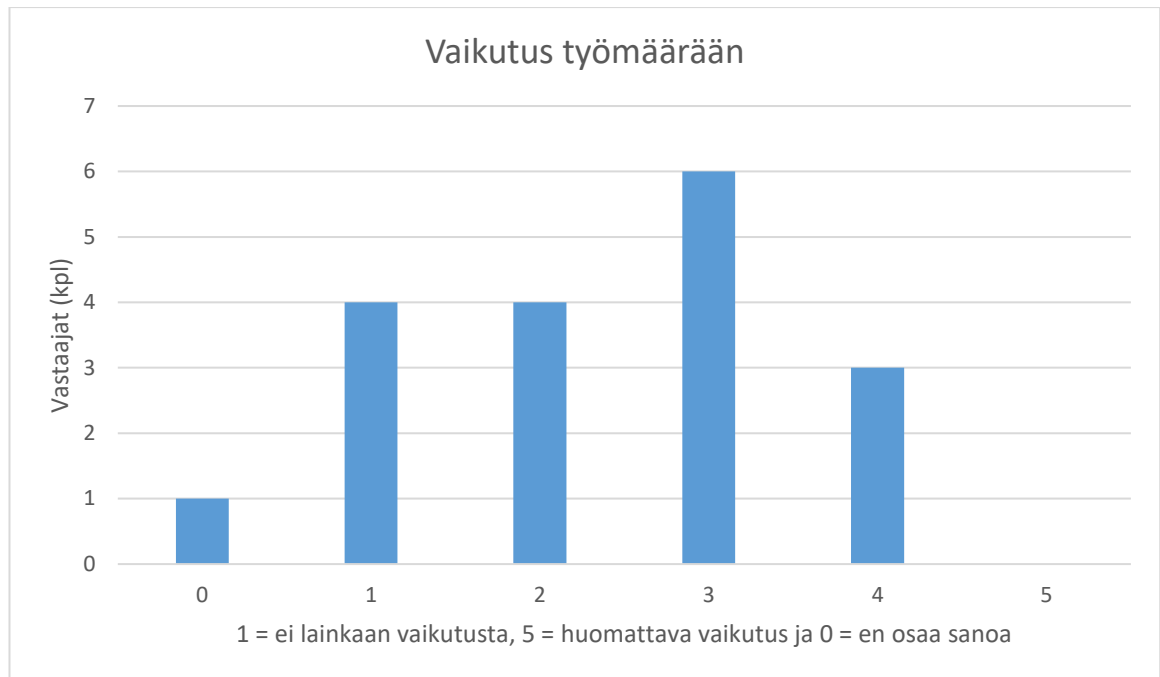
Suurin osa vastaajista, 10 vastaajaa 18:sta vastaajasta, kokee, että lain uudistuksella ei ole juurikaan ollut merkitystä omassa työssä. Vastaajista kuitenkin neljä on sitä mieltä, että muutoksella on vähäisesti merkitystä työssä. Kaksi vastaajaa ei osaa sanoa onko muutoksilla ollut minkäänlaista merkitystä heidän työssään, mutta kaksi vastaajaa on sitä mieltä, että muutoksella ei ole lainkaan vaikutusta heidän työssään. (kuvio 7)

Kuvio 7. Tilintarkastajien kokemuksia siitä, kuinka paljon lakiuudistus on vaikuttanut heidän työhönsä.

Kuvion 8 perusteella voidaan huomata, että suurin osa kyselyyn vastanneista tilintarkastajista on sitä mieltä, että uudistuksella on ollut vaikutusta heidän työnsä määrään. Kuusi vastaajaa on sitä mieltä, että uudistuksella on ollut jonkin verran vaikutusta työmäärään ja kolme vastaajaa on sitä mieltä, että uudistuksella on ollut selvä vaikutus työmäärään. Vastausten perusteella työmäärä on siis lain uudistumisen myötä lisääntynyt, vaikkakaanukaan vastaajista ei koe, että muutoksilla olisi ollut huomattavaa vaikutusta työmäärään. Neljä vastaajaa on sitä mieltä, että muutoksilla ei ole lainkaan vaikutusta ja toiset neljä

vastaajaa on sitä mieltä, että muutoksilla ei juurikaan ole vaikutusta työmäärään. Vain yksi vastaajista ei osaa sanoa onko muutoksilla ollut vaikutusta työmäärään.

Kuvio 8. Tilintarkastajien kokemuksia siitä, miten rahanpesulain kokonaisuudistus on vaikuttanut heidän työmääräänsä.

Avoimien vastauksien avulla saatiin lisätietoa siitä, miten tilintarkastajat ovat kokeneet muutoksien vaikuttavan työmäärään. Työmäärään on esimerkiksi vaikuttanut byrokratian lisääntyminen, kun asiakkaan ja toimeksiantojen hyväksymisestä on tullut tarkempaa. Uudistus on myös lisännyt koulutuksia ja dokumentointimallien kehittämistä, sillä dokumentointivaatimukset ovat tiukentuneet. Lisäksi koettiin, että uudistus on tuonut mukanaan lisää selvitystyötä, mikä viivästyttää työntekoa.

Erään vastaajan mielestä lain muutokset ovat tilintarkastajien työssä vaikuttaneet esimerkiksi siten, että ”asiakkaan ja toimeksiantojen hyväksyminen on muuttunut tarkemmaksi”. Dokumentointimalleja on jouduttu kehittämään uusien vaatimuksien mukaisiksi. Kuten jo aiemminkin todettiin, muutokset ovat tuoneet mukanaan lisää byrokratiaa, joka taas on lisännyt Excel-dokumentaation määrää.

Itse tilintarkastustyössä muutos on näkynyt siinä, että täytyy olla entistä valppaampi ja tarkempi. Vastauksista tulee esiin se, että ”asioiden selvittäminen sekä mahdollisten henkilöilystodistusten pyytäminen hankaloittaa ja viivästyttää työntekoa ja tekee alasta byrokrattista”. Jo ennen tarkastuksen aloittamista on mietittävä monta asiaa kuntoon: tosiasi-

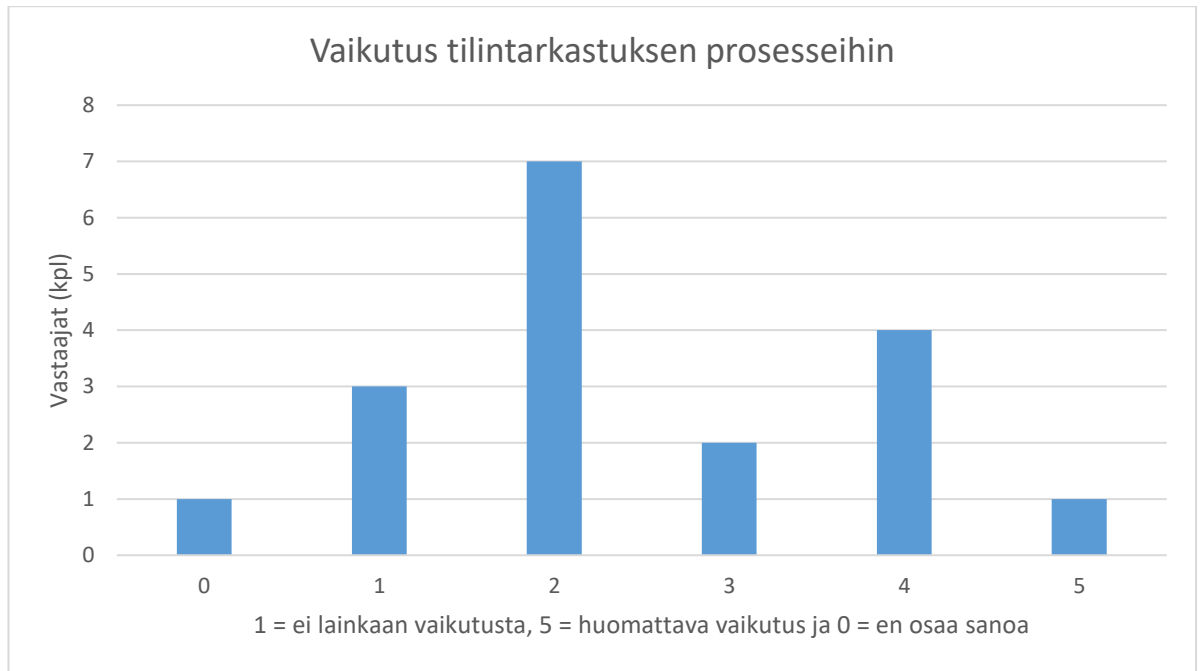
alliset edunsaajat, mahdolliset PEP-suhteet ja asiakasyrityksen todellinen toimiala. Koettiin myös, että ”asioita joutuu nyt arvioimaan enemmän rahanpesulain kannalta” eli tästä voi päätellä tilintarkastajan työn muuttuneen siihen suuntaan, että asioita joutuu katsomaan enemmän rahanpesulain näkökulmasta.

Kun lakiin tehdään muutoksia, myös prosesseissa on tapahduttava muutoksia. Kuvion 9 mukaan seitsemän vastaajaa kokee, että lain muutos ei ole juurikaan vaikuttanut tilintarkastuksen prosesseihin. Kuuden vastaajan mielestä muutoksella on ollut vaikutusta tilintarkastuksen prosesseihin ja yksi vastaaja on sitä mieltä, että muutoksella on ollut huomattava vaikutus tilintarkastuksen prosesseihin. Vain yksi vastaajista ei osaa sanoa onko uudistuksella ollut minkäänlaista vaikutusta.

Vastaukset siis vaihtelevat laidasta laitaan, mutta pääasiassa tilintarkastajien keskuudessa oltiin sitä mieltä, että rahanpesulain kokonaisuudistuksella ei ole juurikaan ollut vaikutusta tilintarkastuksen prosesseihin.

Avoimien kysymyksien avulla saatiin hyviä perusteluita yllä olevien vastauksien tueksi. Vastauksien perusteella muutoksella on ollut vaikutusta erityisesti tilintarkastusprosessin alkuvaiheeseen. Suurimmassa osassa vastauksia tuotiin esiin nimenomaan muutoksen vaikutus asiakashyväksyntäprosessiin. Lain muutoksien myötä ”asiakkaan ja toimeksiannontojen hyväksyminen on muuttunut tarkemmaksi”. Ennen toimeksiannon hyväksymistä ja tarkastuksen aloittamista, asiakkaalle on tehtävä riskiarvio ja asiakas on tunnistettava. Asiakkaan tunnistamiseen menee uuden lainsäädännön myötä enemmän aikaa myös kiristyneiden dokumentointivaatimusten myötä. Myös mahdollisiin rahanpesuun liittyviin havaintoihin on otettava kantaa dokumentaatioissa. Vaikka sitä ei suoraan sanota, vastauksissa on havaittavissa se, että tämä hieman turhauttaa tilintarkastajia.

Kolmen vastaajan mielestä rahanpesulain kokonaisuudistus ole vaikuttanut lainkaan tilintarkastuksen prosesseihin (kuvio 9). Avoimien vastauksien perusteella osa tilintarkastajista kokee, että toistaiseksi muutoksilla ei ole ollut näkyvää vaikutusta ja joillekin on epäselvää, miten muutokset ovat vaikuttaneet tai tulevat vaikuttamaan prosesseihin.

Kuvio 9. Tilintarkastajien näkemyksiä siitä, kuinka suuri vaikutus muutoksella on ollut tilintarkastuksen prosesseihin.

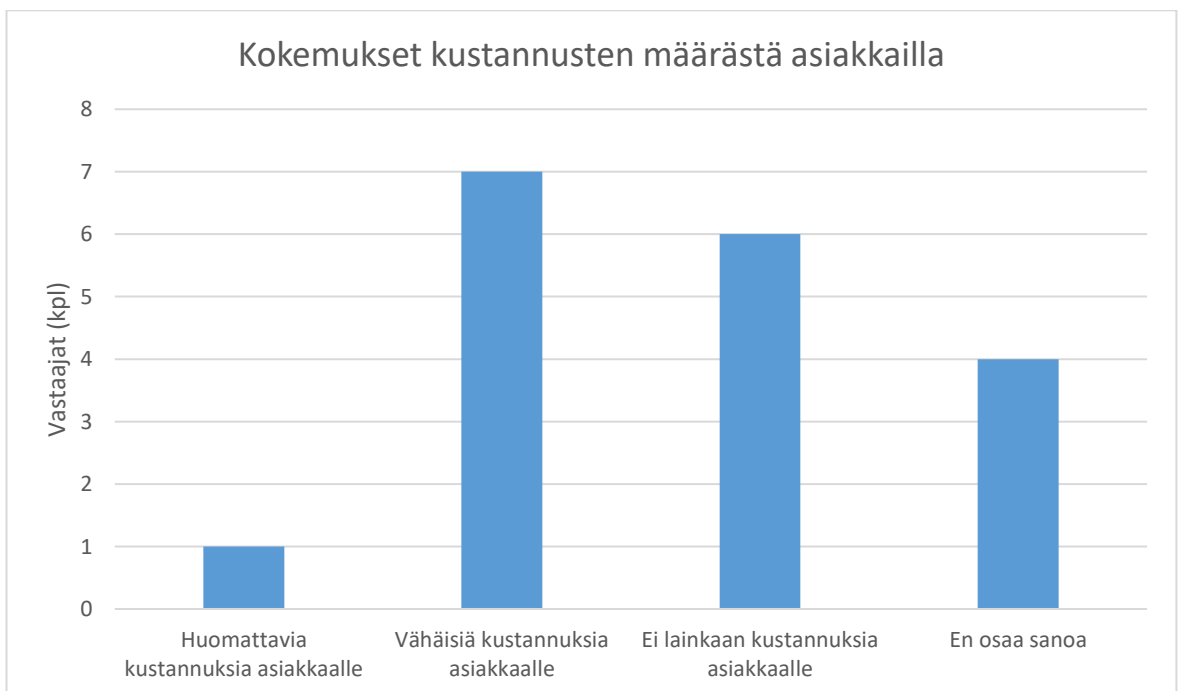
Kyselyllä selvitettiin rahanpesulain muutoksien tuomia mahdollisia lisäkustannuksia tilintarkastusyhteisöille ja tilintarkastajille. Kuviossa 10 on kuvattu, mitä mieltä tilintarkastajat ovat siitä, ovatko lain uudistukset tuoneet lisäkustannuksia tilintarkastusyhteisöille ja tilintarkastajille.

Kuusi vastaajaa 18:sta vastaajasta on sitä mieltä, että lain uudistus on tuonut jonkin verran, ja neljän vastaajan mielestä uudistus on tuonut lisäkustannuksia tilintarkastusyhteisöille ja tilintarkastajille. Neljä vastaajaa on sitä mieltä, ettei uudistus ole juurikaan tuonut lisäkustannuksia, ja kolmen vastaajan mielestä uudistus ei ole tuonut lainkaan lisäkustannuksia tilintarkastusyhteisöille ja tilintarkastajille. Kolme vastaajaa ei osaa sanoa, onko uudistuksella ollut vaikutusta kustannuksiin. (kuvio 10)

Kuvio 10. Tilintarkastajien kokemuksia siitä, ovatko muutokset tuoneet lisäkustannuksia tilintarkastusyhteisöille ja tilintarkastajille.

Vastauksien perusteella siis noin puolet vastaajista on sitä mieltä, että uudistus on tuonut lisäkustannuksia tilintarkastusyhteisöille ja tilintarkastajille. Vaikkakin toinen puolikas on päinvastaista mieltä ja muutama vastaaja ei osaa vastata tähän kysymykseen, voitaisiin päätellä, että uudistuksella on ollut vaikutusta kustannuksiin.

Kuvio 11. Kokemuksia mahdollisesti lisääntyneiden kustannusten näkymisestä asiakkailla.

Suurin osa tilintarkastajista oli sitä mieltä, että lain uudistuksen mukanaan tuomat lisäkustannukset näkyvät kustannuksena myös asiakkailta, sillä kuvion 11 mukaan seitsemän vastaajan mielestä uudistuksen tuomat kustannukset ovat aiheuttaneet vähäisiä kustannuksia asiakkaille. Yksi vastaaja on sitä mieltä, että uudistus on tuonut huomattavia kustannuksia asiakkaille. Kuusi vastaajaa on kuitenkin sitä mieltä, että uudistuksen tuomat lisäkustannukset eivät näkyisi lainkaan asiakkailta. Loput neljä vastaajaa eivät osaa sanoa, onko uudistus tuonut lisäkustannuksia asiakkaille lainkaan.

Uudistunut rahanpesulaki määrää, että ilmoitusvelvollisten on huolehdittava henkilökuntansa kouluttamisesta rahanpesun estämiseksi ja valvomiseksi. Kyselyssäni kysyin tilintarkastajilta, saavatko he mielestään tarpeeksi koulutusta aiheesta. Kuviossa 12 on kuvattu tilintarkastajien kokemuksia siitä, saavatko he mielestään tarpeeksi koulutusta. Yli puolet eli 12 vastaajaa 18:sta vastaajasta on sitä mieltä, että he saavat tarpeeksi koulutusta rahanpesun estämiseen ja valvomiseen liittyen. Vastaajien keskuudesta löytyi kuitenkin kaksi vastaajaa, jotka eivät koe saavansa tarpeeksi koulutusta. Kolmen vastaajan mielestä koulutusta voisi olla enemmänkin ja yksi ei osaa sanoa, saako hän mielestään tarpeeksi koulutusta aiheesta.

Kuvio 12. Tilintarkastajien mielipiteitä siitä, saavatko he tarpeeksi koulutusta rahanpesuun ja lakiuudistuksen tuomiin muutoksiin liittyen.

Tässä kohdassa voidaan ottaa huomioon aiemmissa avoimissa kysymyksissä esiin tulleita vastauksia, joissa kerrottiin rahanpesulain uudistuksen aiheuttamista muutoksista. Vastauksien perusteella osa tilintarkastajista kokee, että lain uudistus on tuonut mukanaan

myös lisäkoulutusta. Näiden vastausten perusteella voidaan päätellä, että ainakin tilintarkastusyhteisöissä tilintarkastajia pidetään ajan tasalla muutostilanteissa ja heitä koulutetaan tarpeeksi lain vaatimalla tavalla. Toki tässäkin asiassa on mahdollisuus henkilökohtaisille eroille. Osa kokee tarvitsevänsä enemmän koulutusta aiheesta, ja toiset kokevat vähemminkin riittävän.

7 Pohdinta

Rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyvät rikokset saavat vuosien saatossa aina uusia tekemuotoja. Teknologia kehittyy ja sen myötä rikollisillekin avautuu uusia reittejä rikosten tekemiseen. Kaiken tämän myötä myös kansainvälisen yhteistyön rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä on kehityttävä entisestään. Kansainväliseen sääntelyyn ja sen myöten kansallisiin lainsäädäntöihin tehdään tarkennuksia, muutoksia ja parannuksia, jotta rahanpesua ja terrorismin rahoittamista voitaisiin estää. Ilmoitusvelvolliset, kuten tilintarkastajat, ovat entistä tärkeämmässä roolissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisessa toiminnassa.

Neljännän rahanpesudirektiivin ja toisen varainsiirtoasetuksen myötä keskitytään entisestään asiakkaan tuntemiseen ja riskiperusteiseen arviointiin, mikä on erittäin tärkeää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen sijoitusvaiheessa, jossa rikollisin keinoin hankittu varallisuus pyritään saamaan lailliseen talousjärjestelmään. Tulevaisuuden tavoitteena on, että korkean riskin asiakkaat ja liiketoimet tunnistetaan jo varhaisessa vaiheessa, minkä avulla saadaan mahdollisimman tehokkaasti kitkettyä rahanpesua ja terrorismin rahoittamista.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia rahanpesulain kokonaisuudistusta ja sitä, miten muutokset ovat vaikuttaneet tilintarkastajien työhön. Tärkeää oli saada kokonaiskuva tilintarkastajien vastuista ja velvollisuuksista sekä siitä, millä tavalla lakimuutokset ovat vaikuttaneet tilintarkastajien arkipäiväisessä työssä.

7.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Muutoksilla on aina vaikutus – joskus muutokset tuovat helpotusta, toisinaan ne tuovat lisää töitä ja haasteita, mahdollisesti myös lisäävät kustannuksia.

Tutkimuksen mukaan pääasiassa koetaan, että lain uudistus on tuonut lisätöitä tilintarkastajille. Vastauksista tulee selvästi ilme se, että lain uudistus on vaikuttanut etenkin tilintarkastusprosessin alkuvaiheen tehtäviin. Jo ennen toimeksiannon hyväksymistä on suoritettava hidas ja byrokraattinen prosessi, jossa asiakkaalle tehdään riskiarvio ja tunnistamistoimenpiteitä. Vasta tämän jälkeen on mahdollista ottaa toimeksianto vastaan ja aloittaa itse tilintarkastus. Lisäksi yleisesti koettiin, että lain vaatima asiakkaan jatkuva seuranta on haasteellista toteuttaa.

Vastauksista pystyi lukemaan rivien välistä, että rahanpesulain kokonaisuudistuksen tuomat muutokset koetaan yleisesti raskaana, hidastavana ja erittäin byrokraattisena, ehkä

jopa hiukan turhauttavana. Mahdollisesti havaitusta rahanpesusta ja siitä tehtävästä rahanpesuilmoituksesta ei saa kertoa asiakkaalle. Tämä saattaa tuntua tilintarkastajien keskuudessa hiukan ristiriitaiselta ajatukselta, sillä tilintarkastajat toimivat pääasiassa asiakkaan eduksi eivätkä heitä vastaan.

7.2 Opinnäytetyön luotettavuus ja oma oppiminen

Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden kannalta on olennaista noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Epäeettinen ja epärehellinen toiminta eli hyvän tieteellisen käytännön loukkaus voi vahingoittaa tutkimusta ja pahimmillaan mitätöidä tulokset. Tärkeää onkin erityisesti lähteiden asianmukainen merkitseminen plagioinnin välttämiseksi sekä tulosten huolellinen ja totuudenmukainen raportointi. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. 6,8) Lähteinä työssä on käytetty luotettavaa viranomaisten tuottamaa materiaalia sekä muiden alan asiantuntijoiden tuottamaa kirjallisuutta.

Kyselyä varten valittiin asiantuntijoiden ryhmä luotettavalta taholta eräästä tilintarkastusyhteisöstä. Tulee kuitenkin ottaa huomioon, että vastausten luotettavuutta rajoittaa pieni otanta sekä pieni vastausprosentti. Otannan ja pienen vastausprosentin perusteella ei voida vielä tehdä kovin suuria yleistyksiä. Toivoin, että kyselyyni olisi vastannut suurempi määrä asiantuntijoita luotettavamman tiedon keräämiseksi. Kysely olisi voitu myös lähettää muidenkin tilintarkastusyhteisöjen tilintarkastajille, mutta tällöin työ määrä olisi lisääntynyt huomattavasti ja aikataulu olisi venynyt entisestään.

Lakiuudistus on aihealueena melko raskas ja vaatii paljon lukemista sekä ajatustyötä ja asioiden sisäistämistä ennen kuin itse tekstiä voi alkaa kirjoittaa. Lähteitä löytyy paljon, mutta pääasiassa internetistä. Haasteena olikin löytää mahdollisimman paljon relevanttia kirja-aineistoa. Työssäni käytin kuitenkin molempia tietolähteitä mahdollisimman monipuolisesti.

Opinnäytetyöni aikataulu oli suunniteltu omat työaikatauluni huomioon ottaen. Alkuperäisen suunnitelman mukaan opinnäytetyön olisi pitänyt valmistua viimeistään heinäkuussa 2018, mutta pitkien työpäivien vuoksi opinnäytetyöprosessi hiukan venyi ja työn valmistuminen siirtyi syksylle. Myöhästymiseen vaikutti myös se, että opinnäytetyön empiiristä osiota varten laadittu kysely lähetettiin kohderyhmälle vasta tilintarkastajien kiirekauden päätyttyä loppukeväästä 2018. Ensimmäisen kahden viikon aikana vastauksia ei saatu niin paljon kuin toivoin ja yli puolet olivat vastanneet kyselyyn, mutta eivät muistaneet painaa kyselyn täytettyään läheta-painiketta, jolloin kyselyn vastaukset eivät tulleet perille minulle asti. Kysely piti siis lähettää kohderyhmälle uudelleen ja taas vastaajille jätettiin kaksi

viikkoa vastausaikaa. Toisella kerralla vastauksia saatiin hiukan enemmän, mutta vastausprosentti ei edelleenkään ollut kovin suuri.

Työskentely opinnäytetyöprosessin aikana oli melko itsenäistä ja tarve ohjaukselle vähäistä. Toki pidin ohjaajani ajan tasalla tilanteestani. Opinnäytetyön ohjaajalta ja metodiohjaajalta sain apuja ja hyödyllisiä neuvoja työni eteenpäin viemiseksi sekä kyselytutkimuksen laatimiseksi. Opinnäytetyöprosessin aloitus tuntui kankealta ja aihealue hyvin laajalta ja sekavalta. En oikein ensin tiennyt mistä lähtisin liikkeelle. Prosessin edetessä huomasiin työtapojeni ja asiantuntemukseni kehittyvän. Mitä enemmän opiskelin ja tutkin asiaa eri lähteistä, sitä enemmän aloin ymmärtää ja sisäistää asioita ja niiden yhtäläisyyksiä. Opin myös millainen merkitys kansainvälisillä suhteilla on kansallisessa lainsäädännössä, ja että kansainvälisellä yhteistyöllä voidaan saada paljon aikaiseksi. Uskon, että tästä opinnäytetyöprosessista on minulle hyötyä myös omassa työssäni tilintarkastuksen parissa.

Menetelmäni lakiuudistuksen tutkimisessa olivat sopivat. Kirjallisen materiaalin lisäksi järjestetyn kyselyn avulla sain kokeneiden tilintarkastajien näkemyksiä lain muutoksien vaikutuksista. Tietoa muuttuneesta lainsäädännöstä löytyi paljon valmiista aineistosta Internetistä. Kyselyn avulla saatiin lähinnä tarkempaa tietoa asiantuntijoiden arkipäiväisistä kokemuksista. Harmillisesti kyselyyn saatiin vastauksia vain 18:lta henkilöltä 120:n henkilön joukosta. Kyselyn lisäksi ja aikataulujen niin salliessa olisin voinut järjestää muutamia yksilöhaastatteluja, jotta kysymyksiin olisi saatu laajempia ja yksityiskohtaisempia vastauksia. Kyselyn kohderyhmästä ainakin yksi henkilö olisi ollut halukas henkilökohtaiseen haastatteluun, mutta ei kuitenkaan vastannut yhteydenottooni eikä haastattelua saatu lopulta järjestettyä.

Jos siis voisin tehdä jotain vielä toisin, järjestäisin kyselyn lisäksi vielä muutamia yksilöhaastatteluja tai sitten jättäisin kyselyn kokonaan tekemättä ja haastattelin ainoastaan muutamaa asiantuntijaa. Näin jälkeensä ajatellen kyselyyn olisi voinut tehdä vielä muutamia parannuksia ja korjauksia. Esimerkiksi joissakin kysymyksissä olisi voinut olla useampia vastausvaihtoehtoja, kuten kysymyksessä 8 olisi voinut olla vielä vastausvaihtoehto, että lain muutoksissa mitään ei koettu haasteellisena, koska kaikkien vastaajien mielestä rahanpesulain uudistus ei ole tuonut heidän työhönsä haasteita tai muitakaan muutoksia. Kysymykset olisi voinut myös laatia toisella tapaa, koska näin jälkeensä tuntuu, että niissä saattoi osittain olla toistoa ja kysyttiin hieman samoja asioita.

Itse aiheesta opin prosessin aikana erittäin paljon ja siitä tulee varmasti olemaan suuri hyöty minulle nykyisissä työtehtävissäni. Prosessin aikana opin mitä rahanpesu on ja miten rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen ja selvittäminen on kehittynyt sekä mistä kaikki on saanut alkunsa. Opin myös miksi rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen on kansainvälisesti kriminalisoitu ja millainen merkitys näillä rikoksilla on rahoitusjärjestelmälle ja taloudelle. Opin mikä merkitys lainsäädännöllä ja kansainvälisellä sääntelyllä on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä ja selvittämisessä sekä miten alati muuttuva lainsäädäntö vaikuttaa eri ammattiryhmissä olevien toimijoiden työhön ja toimintatapoihin. Kaiken tämän lisäksi opin miten rahanpesu- ja terrorismirikollisuutta ei varmasti koskaan saada täysin kitkettyä, sillä rikolliset löytävät aina uusia keinoja rikoksien tekemiseen.

Teorian lisäksi opin prosessista muutenkin erittäin paljon. Vaikka kysely ei mennyt niin hyvin kuin toivoin sen menevän, opin olemaan kriittisempi omaa työskentelyäni ja omaa tekemistäni kohtaan, opin näkemään missä olisi vielä parannettavaa ja mitä voisi tehdä toisin. Tärkeintä oli valita jokin suunta tutkimukselle ja edetä sen mukaisesti. Tässä työssä tein juuri niin.

Samalla tämä aihealue toi mieleen ajatuksia siitä, miten ihmisten oma toiminta vaikuttaa kansainvälisiin päätöksiin ja sitä kautta kansallisiin lakeihin ja säädöksiin. Mitä enemmän rikollisesti toimivat tahot pyrkivät toimivaan vastoin yhteisiä sääntöjä ajaen itsekkäästi omaa etuaan, sitä enemmän valtioiden on tiukennettava lainsäädäntöä ja asetettava säädöksiä rajaamaan ja tiukentamaan ihmisten toimintaa.

Lähteet

Asetus 583/1994. Asetus rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta 583/1994. Annettu 28.6.1994

Asetus maksajaa koskevien tietojen toimittamisesta varainsiirtojen mukana 1781/2006. Euroopan unionin parlamentin ja neuvoston asetus EY N:o 1781/2006 maksajaa koskevien tietojen toimittamisesta varainsiirtojen mukana. Annettu 15.11.2006.

Asetus varainsiirtojen mukana toimitettavista tiedoista ja asetuksen 1781/2006 kumoamisesta 2015/847. Euroopan unionin parlamentin ja neuvoston asetus varainsiirtojen mukana toimitettavista tiedoista ja asetuksen (EY) N:o 1781/2006 kumoamisesta. Annettu 20.5.2015

AVI 2016. Aluehallintovirasto. Terrorismin rahoittamisen estäminen 19.12.2016. Luettavissa: https://www.avi.fi/web/avi/terrorismin-rahoittamisen-estaminen#.WP8JHqKx_Dc. Luettu 1.8.2018.

AVI 2017a. Aluehallintovirasto. Tiedotteet 2017. Uusi rahanpesulaki voimaan 3.7.2017, uusi hallintarekisteri perusteilla 29.6.2017. Helsinki. Luettavissa: <https://www.avi.fi/web/avi/-/uusi-rahampesulaki-voimaan-3-7-2017-valvontarekisteri-perusteilla-etela-suomi->. Luettu 15.12.2017

AVI 2017b. Aluehallintovirasto. Tiedote 2017. Tiedote muutoksista uuteen rahanpesulakiin liittyen 7.7.2017. Luettavissa: <https://www.avi.fi/documents/10191/6952630/Tiedote+uuden+lain+velvoitteista+FI/91e6bf03-f4b7-4c12-84fd-c7b2f3ceabad>. Luettu 9.8.2018

AVI 2017c. Aluehallintovirasto. Rahanpesulain valvonta 14.11.2017. Luettavissa: <https://www.avi.fi/web/avi/rahampesulain-valvonta>. Luettu 9.8.2018

CoE 2018. Chart of signatures and ratifications of Treaty 198. Council of Europe. Luettavissa: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/198/signatures>. Luettu 12.8.2018

Direktiivi 2001/97/EY. Euroopan yhteisöjen parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/97/EY rahoitusjärjestelmien rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä annetun neuvoston direktiivin 91/308/ETY muuttamisesta. Annettu 4.12.2001.

Direktiivi 2005/60/EY. Euroopan unionin parlamentin ja neuvoston direktiivi 2005/60/EY rahoitusjärjestelmän käytän estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen. Annettu 26.10.2005.

Direktiivi 2015/849. Euroopan unionin parlamentin ja neuvoston direktiivi 2015/849 rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 648/2012 muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY ja komission direktiivin 2006/70/EY kumoamisesta. Annettu 20.5.2015

Direktiivi 91/308/ETY. Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi 91/308/ETY rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä. Annettu 10.6.1991.

Eduskunta 2018. Rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistus. Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oi-keus/LATI/Sivut/rahanpesulainsaadannon-kokonaisuudistus.aspx. Luettu 10.8.2018

ESAVI 2015. Etelä-Suomen Aluehallintovirasto. Yleisohje rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ilmoitusvelvollisille 23.9.2015. Luettavissa: <https://www.avi.fi/documents/10191/2370358/Yleinen+ohje+syyskuu+2015/b3a0d985-2e20-4185-8e75-59f5128f460a>. Luettu 10.8.2018

FATF 2018a. History of the FATF. Luettavissa: <http://www.fatf-gafi.org/about/historyofthefatf/>. Luettu 1.8.2018.

FATF 2018b. Who we are. Luettavissa: <http://www.fatf-gafi.org/about/>. Luettu 1.8.2018.

Finanssivalvonta 2015a. Jos epäilet rahanpesua tai terrorismin rahoittamista. Luettavissa: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Valvonta/Rahanpesun_estaminen/Jos_epailet_rahampesua/Pages/Default.aspx. Luettu 8.8.2018

Finanssivalvonta 2015b. Selonotto- ja ilmoitusvelvollisuus. Luettavissa: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Valvonta/Rahanpesun_estaminen/Selonottovelvollisuus/Pages/Default.aspx. Luettu 8.8.2018

Finanssivalvonta 2018. FATF arvioimassa Suomen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen ja selvittämisen tilannetta. Luettavissa: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/valtari/Pages/FATF_032018.aspx. Luettu 1.8.2018

HE158/1997 VP. Hallituksen esitys eduskunnalle rahanpesun estämistä ja selvittämistä koskevaksi lainsäädännöksi. Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_158+1997.pdf. Luettu 9.8.2018

HE228/2016 VP. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, laiksi rahanpesun selvittelykeskuksesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi. Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_228+2016.pdf. Luettu 9.8.2018

Huhtamäki, A. 2000. Rahan jäljittäminen. RT-Print Oy. Pieksämäki 2000.

Keskusrikospoliisi 2012. Rahanpesun selvittelykeskus. Parhaat käytänteet 27.8.2012. Luettavissa: https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/26327_Rahanpesun_torjunnan_parhaat_kaytan-teet_27.8.2012.pdf?0b268987a9eed488. Luettu 11.8.2018

Keskusrikospoliisi 2017. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2017. Luettavissa: https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/69070_Rahanpesun_selvittelykeskuksen_vuosikertomus_2017.pdf. Luettu 11.8.2018

Kimpimäki, M. 2015. Kansainvälinen rikosoikeus. Kauppakamari. Hansaprint Oy 2015.

Laki rahanpesun estämisestä ja selvittämisestä 68/1998. Annettu 30.1.1998

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (kumottu) 18.7.2008/503.

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 28.6.2017 444/2017.

Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta 445/2017.

Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624.

Poliisi 2017. Rahanpesun torjunta 2017. Suomen poliisi. Helsinki. Luettavissa:
<http://www.poliisi.fi/rahanpesu>. Luettu 15.12.2017

Poliisi 2018. Rahanpesun selvittelykeskus 2018. Keskusrikospoliisi. Vantaa. Luettavissa:
https://www.poliisi.fi/keskusrikospoliisi/rahanpesun_torjunta/rahanpesun_selvittelykeskus.
Luettu 9.8.2018

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Sahavirta, R. 2007. Rahanpesurikokset. Teoksessa Lahti, R., & Koponen, P. 2007. Suomen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, E-sarja No:16, Talousrikokset. Gummerus Kirjapaino Oy. Vaajakoski 2007.

Sahavirta, R. 2008. Rahanpesu rangaistavana tekona. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja 2008. A-sarja N:o 286. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2008.

SopS 44/1994. Asetus huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kaup-
paa vastaan tehdyn Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen voimaansaattami-
sesta, 44/1994. Annettu 1.6.1994

SopS 53/1994. Rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja me-
netetyksi tuomitsemista koskeva yleissopimus, 53/1994.

Suomen Tilintarkastajat ry 2017, Tilintarkastajan rooli rahanpesun ja terrorismin rahoitta-
misen estämisessä 2017. Suomen Tilintarkastajat ry. Helsinki. Luettavissa:
[https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/ohjeita-ja-suosituksia/tilintarkastajan-
rooli-rahanpesun-ja-terrorismin-rahoittamisen-estamisessa](https://www.suomentilintarkastajat.fi/tilintarkastus/ohjeita-ja-suosituksia/tilintarkastajan-rooli-rahanpesun-ja-terrorismin-rahoittamisen-estamisessa). Luettu 25.12.2017

Tilastokeskus 2018a. Käsitteet. Kvalitatiivinen tutkimus 2018. Luettavissa:
https://www.stat.fi/meta/kas/kvalit_tutkimus.html. Luettu 18.8.2018

Tilastokeskus 2018b. Käsitteet. Kvantitatiivinen tutkimus 2018. Luettavissa:
http://www.stat.fi/meta/kas/kvanti_tutkimus.html. Luettu 18.8.2018

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosake-
yhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Toimituskunta Varantola, K., Launis V., Helin M., Spoof S.K. & Jäppinen S. Helsinki 2013. Luettavissa: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Luettu 12.8.2018

Valtiovarainministeriö 2018. Rahanpesun estäminen rahoitusmarkkinoilla. Luettavissa: <https://vm.fi/rahanpesun-estaminen-rahoitusmarkkinoilla>. Luettu: 31.7.2018

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki 2007. Luettavissa: <http://hanna.vilka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf>. Luettu 12.8.2018

YLE 2017. Rikollista venäläisrahaa siirtyi puhtaana Suomeen. Luettavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/03/16/rikollista-venalaisrahaa-siirtyi-puhtaana-suomeen>. Luettu: 15.12.2017

Liitteet

Liite 1. Kyselyn rakenne ja kysymykset

Uudistunut laki rahanpesusta ja terrorismin rahoittamisesta

Suuri kiitos, kun vastaat kyselyyni! Kyselyn avulla kerään aineistoa opinnäytetyöhöni, joka käsittelee uudistunutta lakia rahanpesusta ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja sen vaikutusta tilintarkastajan työhön.

Kysely koostuu 19 kysymyksestä liittyen vastaajan taustatietoihin, rahanpesulain uudistukseen sekä sen vaikutuksiin tilintarkastajan työssä. Vastaaminen vie noin 10-20 minuuttia ja on täysin anonyymiä.

*-merkityt kysymykset ovat pakollisia kysymyksiä.

Jokainen täytetty kyselylomake on ensiarvoisen tärkeä!

Ystävällisin terveisin,

Jenna Virén / HAAGA-HELIA ammattikorkeakoulu / Liiketalous

Taustatiedot

1. Mikä on tutkintotaustasi? *

- HT-tilintarkastaja
- KHT-tilintarkastaja

2. Kuinka kauan olet työskennellyt tilintarkastuksen parissa? *

- 3- 5 vuotta
- 6-10 vuotta
- 11-15 vuotta
- 16-20 vuotta
- 21-30 vuotta
- Yli 30 vuotta

Rahanpesulain uudistus 2017 yleisesti

3. Rahanpesulain uudistus astui voimaan 3.7.2017. Mitkä ovat mielestäsi tärkeimmät uudistukset rahanpesulaissa?

- Ilmoitusvelvollisuuden perustuminen toimijan omaan riskiarvioon
- Tosiasiallisten edunsaajien ilmoittaminen Patentti- ja rekisterihallitukselle
- Osake- ja osakasluettelon rinnalle tullut edunsaajarekisteri
- Rahanpesun valvontarekisterin perustaminen
- Hallinnollisten sanktioiden koventuminen

4. Olivatko muutokset mielestäsi odotettuja ja/tai toivottuja? *

Vastausvaihtoehdot asteikolla 0-5, jossa 1 = Muutokset eivät olleet lainkaan odotettuja/toivottuja, 5 = Muutokset olivat hyvinkin odotettuja/toivottuja ja 0 = En osaa sanoa.

0 1 2 3 4 5

Odotettuja

Toivottuja

5. Mitä toimenpiteitä tilintarkastajalta käytännössä edellytetään rahanpesulain suhteen?

*

30000 merkkiä jäljellä

Lain yksityiskohtaiset veloitteet ja niiden vaikutus

6. Uusi rahanpesulaki velvoittaa tilintarkastajan järjestämään riskiperusteisesti jatkuvan seurannan asiakkaan toiminnasta. Miten asiakkaan toiminnan jatkuva seuranta käytännössä järjestetään? *

30000 merkkiä jäljellä

7. Kuinka lakimuutos on vaikuttanut toimintatapoihin rahanpesun valvomiseksi ja estämiseksi? *

30000 merkkiä jäljellä

8. Mitkä muutokset aiheuttavat haasteita? *

- Ilmoitusvelvollisuuden perustuminen toimijan omaan riskiarvioon
- Tosiasiallisten edunsaajien ilmoittaminen PRH:lle
- Osake- ja osakasluettelon rinnalle tullut edunsaajakeskiteri
- Rahanpesun valvontarekisterin perustaminen
- Hallinnollisten sanktioiden koventuminen

9. Mikäli koet muutosten aiheuttavan haasteita työssäsi, voit kirjoittaa tähän vapaamuotoisesti mikä muutoksissa aiheuttaa haasteita?

30000 merkkiä jäljellä

10. Ilmoitusvelvollisilla on velvollisuus kertoa asiakkaille, että heidän tietojensa voidaan käyttää rahanpesun estämiseen. Miten asiakkaat ovat reagoineet? *

	Todella hyvin	Hyvin	Eivät mitenkään	Huonosti	Todella huonosti	En osaa sanoa
Asiakkaat ovat reagoineet:	☐	☐	☐	☐	☐	☐

11. Onko asiakkailta tullut palautetta? Jos on, niin millaista?

20000 merkkiä jäljellä

Uudistuksen merkitys tilintarkastuksessa

12. Kuinka paljon uudistunut rahanpesulaki on vaikuttanut työhösi? *

Vastausvaihtoehdot asteikolla 0-5, jossa 1 = Ei lainkaan vaikutusta, 5 = Uudistus on vaikuttanut huomattavasti työhöni ja 0 = En osaa sanoa.

0 1 2 3 4 5

Merkitys työssä ○ ○ ○ ○ ○ ○

13. Onko lain uudistus kasvattanut työmäärääsi? *

Vastausvaihtoehdot asteikolla 0-5, jossa 1 = Muutos ei ole vaikuttanut ollenkaan työmäärään, 5 = Muutos on tuonut huomattavasti lisätöitä ja 0 = En osaa sanoa.

0 1 2 3 4 5

Vaikutus työmäärään ○ ○ ○ ○ ○ ○

14. Jos uudistuksella on ollut vaikutusta työhösi, miten tämä näkyy käytännön työssäsi?

30000 merkkiä jäljellä

15. Onko rahanpesulain uudistuksella ollut vaikutusta tilintarkastuksen prosesseihin? *

Vastausvaihtoehdot 0-5, jossa 1 = Ei lainkaan vaikutusta, 5 = Huomattava vaikutus ja 0 = En osaa sanoa.

0 1 2 3 4 5

Vaikutus tilintarkastuksen prosesseihin ○○○○○○

16. Jos lain uudistuksella on ollut vaikutusta tilintarkastuksen prosesseihin, millaisia prosessit olivat ennen ja miten ne mahdolliset muuttuivat lain uudistumisen myötä?

30000 merkkiä jäljellä

17. Onko lain uudistus tuonut lisäkustannuksia tilintarkastusyhteisöille ja tilintarkastajille?

*

Vastausvaihtoehdot asteikolla 0-5, jossa 1 = Ei ole tuonut lainkaan lisäkustannuksia, 5 = On tuonut huomattavia lisäkustannuksia ja 0 = En osaa sanoa.

0 1 2 3 4 5

Lisäkustannukset tilintarkastuksessa ○○○○○○

18. Jos lain uudistus on tuonut lisäkustannuksia tilintarkastajille, näkyykö tämä kustannus asiakkailla? *

	Huomattavia kustannuksia asiakkaalle	Vähäisiä kustannuksia asiakkaalle	Ei lainkaan kustannuksia asiakkaalle	En osaa sanoa
Kustannus asiakkailla	○	○	○	○

19. Laki edellyttää, että yrityksen henkilökunta on asianmukaisesti koulutettu, jotta työntekijät voivat noudattaa lain asettamia velvollisuuksia ilmoitusvelvollisen toimijan puolesta tehokkaasti. Koetko saavasi tarpeeksi koulutusta aiheesta? *

Vastausvaihtoehdot asteikolla 0-5, jossa 1 = En saa tarpeeksi koulutusta aiheesta, 3 = Koulutusta voisi olla enemmänkin, 5 = Saan riittävästi koulutusta aiheesta ja 0 = En osaa sanoa.

0 1 2 3 4 5

Koulutus

Suuri kiitos ajastasi ja vastauksistasi!